

PROLETAREC

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

ŠTEV.—NO. 658.

CHICAGO, ILL., dne 22. aprila (April 22nd), 1920.

LETO—VOL. XV.

Upravništvo (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone, Lawndale 2407

POTRPEŽLJIVOST.

Ali je potrpežljivost dobra ali slaba lastnost?

To vprašanje ni baš najvažnejše na svetu, vendar pa ga je dostikrat slišati in opravičeno je. Odgovor pa ni tako težak, kakor mislijo pikolovci, ki radi pretiravajo vse težave in jih ustvarjajo tudi tam, kjer jih ni. Kakor neštete druge lastnosti, je lahko dobra ali pa slaba; odvisno ni toliko od lastnosti same, kolikor od okoliščin in razmer. Podobno je, kakor s snovmi, ki so znane pod imenom strupi; če je užiješ preveč, se lahko spraviš na prehitri način na drugi svet, v majhnem, prav preračunjenem izmerku te pa kot medicina reši hude bolezni.

Potrpežljivost je lastnost, za katero se mora zanimati tudi delavstvo, in sicer ne le teoretično, ampak še bolj praktično. In prav sedaj živimo v času, ko je to zelo potrebno in važno. Prišli so bili dnevi, ko se je zazdelo, da dela zgodovina nezaslišane, dotlej neznane skoke. Bilo je kakor v bajki. Nič več ni bilo razvoja, ki zahteva svoj čas in gre od stopnje do stopnje, niti ne vedno v ravni črti trajnega, enakomernega napredka, ampak ima svoje reakcije in atavistične povratke. Vse to, kar smo opazovali v prirodi in v družbi, vse, kar so veliki umovi opisali, preučili, utemeljili s trdnimi zakoni, je bilo pozabljeno. Miljoni pametnih, razumnih, dobrih ljudi so zašli v ekstazo kakor kristjani, ko so jim bila obljubljena nebesa v odmeno za vse trpljenje na zemlji, kakor ortodoksni židje ob napovedi novega Jeruzalema. Noba družba pravičnosti in enakosti, o kateri so sanjali, po kateri so hrepeli, za katero so pretakali solze in za katero so doprinašali žrtve, pride sedaj, nenadoma, gotova kakor Minerva iz glave svojega božanskega očeta, pride po vsem svetu naenkrat, poruši razredne in rasne in vse druge razlike preteklosti — in nič drugega ni treba, kakor hoteti jo.

Prišla je v Rusijo. Ni li bil to največji čudež? Najbolj avtokratična dežela na svetu, država, ki je bila strah vsake demokracije, upanje in opora vsakega tiranstva, država, katere zatiralni sistem se je zdel utrjen za pol večnosti, katere navidezno nepremagljiva sila je bila v bajonetih, v vislicah, v Sibiriji, se je takorekoč čez noč izpremenila v svobodno državo, v socialistično državo. Včeraj na čelu avtokracije, danes na čelu demokracije. V enem dnevu je dosegla, v nekoliko mesecih je prekosila vse druge države na

svetu. Ni li bilo čudežno? Ni li bil s tem podan dokaz, da ni treba počasne hoje od postaje do postaje, ampak da je mogoč skok čez širino reke in čez višino hriba?

V Rusiji je bilo to mogoče, v Rusiji z njenim carizmom, z njenimi kozaki, z njenó "Ohrano", z njenim nedosežnim špionskim sistemom, z njenimi Rasputini, črnimi stotnijami. Kako da ne bi bilo to mogoče v državah, v katerih ima ljudstvo vendar kaj več pravice in moči? Kako da ne bi bilo to mogoče v deželah, kjer je delavstvo bolje organizirano, kjer se je dalje pripravljalo in se urilo v bojih?

In prišla je Nemčija. Padli so kajzerji in kralji in kronprinci in cel kup kron vsakega sloga. Na Bavarskem so se ustanovili sovjeti prav kakor na Ruskem, in po drugih nemških državah je izgledalo, da jim hočejo delavci slediti.

In ustanovila se je komunistična vlada na Ogrskem. Niti krvave revolucije ni bilo treba za to. Hitro, kakor se izpremeni scena v gledališču, je zamenjal komunistični režim prejšnjega.

V Italiji so bruhale revolte. Mestne uprave so prihajale v roke delávkah zbornic. Delavske organizacije so prevzele trgovine in razpečavanje blaga, a vlača je mirno gledala na to delo, ki ga sama ni bila mogla opraviti.

Potrpežljivost? Ko šviga plamen preko vsega sveta in se v njem pred našimi očmi poraja nov svet, pričakovani svet svobode in pravičnosti? Potrpežljivost, ko stoji odrešenje že na vrhu gore in mora vsak trenotek stopiti v dolino? Potrpežljivost, ko je treba le poguma in odločnosti?

Bil je trenotek, ko je zvenela beseda o potrpežljivosti kakor krvava ironija in je človek, ki jo je izrekal, izgledal, kakor teman nazadnjak, ki hoče tiranom pomagati, da ustavijo ljudstvo na pragu zmage in da ga pahnejo nazaj v sužnost v trenotku, ko dviga svoboda svojo bakljo. Težko je bilo govoriti o potrpežljivosti, in ljudje, ki so vse svoje življenje delali in trpeli za cilj, navidezno se v jutranji zarji prikazujoč na nebu, so bili nenadoma zavrženi in pometeni med sovražnike, ljudstva, pogostoma od ljudi, ki so se jim še včeraj rogali in imenovali lažen evangelij tiste nauke, katerih uresničenje do zadnje pičice mora sedaj baje prinesiti prihodnja minuta.

Težko je bilo, ali treba je bilo. In zopet je treba — ne zaradi pomankljive energije, ampak

zato, da se obvaruje delavstvo težkih udarcev, ki jih pič ne poplača, da ne izgubi preveč svoje moči, da ne bo pahnjeno dalje nazaj, kot je bilo že na svoji trdi poti.

Ves mogočni zanos onih dni, ko se je zdelo, da se prenavlja svet do svojih temeljev, je razumljiv. Ali kar je razumljivo, še ni zaradi tega opravičeno. Kazala so se znamenja, zemlja se je tresla in grobovi so se odpirali. Ni čudno, da so pričakovali prihod izveličarja. Toda kakor so se motili srednjeveški kristjani, kadar so videli repatice na nebu in so padale "zvezde" na zemljo in so bruhali vulkani in vrstili potresi, tako se je sedaj motilo mnogo ljudi dobre volje, ki so si znamenja napačno razlagali.

Rusija se ni čez noč izpremenila v demokratično idealno in socialistično državo, temveč je ogromen laboratorij, v katerem se dela največji socialni eksperiment vseh časov, toda le eksperiment, v pričo katerega poizkuševalci še sami niso povsem na jasnem, kakšen bo rezultat. Rusija je zaradi tega nadvse zanimiva, vredna opazovanja in resnega študija brez predsodkov. Ali ta laboratorij še nikakor ni novi svet, katerega zemljepis bi bilo treba le prepisati in po njem preurediti še druge kose sveta. Drugačna je Rusija kakor druge dežele, drugačni so njeni ljudje, drugačna njena zgodovina, drugačen njen razvoj, drugačne razmere, v katerih se je izvršila njena revolucija. In še oni, ki jo poznajo — seveda tudi ne več, kot more človek sploh poznati tako ogromno deželo — urejajo in preurejajo, uvajajo in odpravljajo, kar so uvedli, izkušajo in zametujejo. Tudi oni nimajo gotovega, nezmotljivega recepta, temveč poizkušajo in se uče ob svojih lastnih poizkušnjah.

Uspêh zaletov na Nemškem in na Ogrskem je znan. Padec komunističnih poizkusov se ne more razlagati s samo reakcijo in s silo nazadnjakov. Če bi bile razmere res že zrele za vse, kar so nameravali, ne bi bile razmere mogle poslužiti reakciji. Da se to, kar so uvajali, ni moglo vzdržati, je dokaz, da niso bile okoliščine godne. Zakaj tudi v družbi mora dozoreti sad, kadar so vsi pogoji za dozoretev. Teh pogojev ni bilo, ni jih bilo dovolj, niso bili dovolj močni, in zato ni bilo sadu.

Iz vsega tega pa nikakor ne sledi, da ga ne bo nikdar. Sad zahteva zakon. Če je bilo seme posejano v dobro zemljo, če je imelo dovolj vlage, pravo temperaturo in kar zahteva narava, mora dozoreti. Ali svoj čas mora imeti.

Socializem je bil posejan — ne od posameznih ljudi, temveč mogočnejšega sejavca, od zakona gospodarskega razvoja. Družba, ki gre deloma zavedno, deloma nezavedno za svojo dovršitvijo, daje rodovitna tla. Kapitalizem podaja druge pogoje. In delavstvo jih dopolnjuje s svojo organizacijo, z napredujočo izobrazbo, s pridobivanjem moči. Dozoreti mora, toda tudi njegovo zorenje potrebuje časa. Lahko se pospeši. Tudi rastlini se lahko priliva, če je preveč suše,

z električno lučjo se nadomesti pomanjkljiva solnčna luč. Lahko se pospeši, toda iz semena naravnost v sad ni skoka. Tudi prihod socializma se lahko pospeši, pota od postaje do postaje se lahko skrajšajo, ali stopnje, ki jih zahteva razvoj, se ne morejo preskočiti.

Iz spoznanja, da mora priti socializem in da ni sile, ki bi mogla trajno preprečiti njegov prihod, črpa delavstvo lahko svojo potrpežljivost. Res je, da ne moremo jutri zjutraj, ko se prebudimo, najti sveta, socialistično preurejenega. Toda, ker vemo, da pride ob svojem času, česar še ne bo jutri, lahko potrpitevimo in nam ni treba obupati.

Ta potrpežljivost je dragocena in nadvse potrebna, zakaj le z njo se obvarujemo fatalizma, največjega sovražnika vsakega dela. Spoznavajoči, da je razvoj resničen, a da smo v razvoju ne le orodje, ampak tudi živi faktorji, sposobni, da vložimo vanj svoje moči, se bomo učili upoznati zahteve razvoja in pomikati njegov voz hitreje po predpisani poti. Ne bomo le čakali in pričakovali, ne bomo le upali in vriskali, kadar se nam zdi, da se upanje izpolnjuje, pa tudi ne obupali, kadar se kupičijo ovire in težave; vedeli bomo, da je treba dela in boja, da je treba našega razuma in naših moči, pa bomo brusili prvega in zbirali druge. Omagovali ne bomo, če se kaže, da je pot še dolga, a presenečeni ne bomo, če se pokaže, da se je skrajšala.

Potrpežljivost, ki jo potrebuje delavstvo, ni slepi fatalizem, sprejemajoč vdano, kar pride, in ponižujoč človeka na mrtvo orodje. Ta potrpežljivost ni resignacija in odrekanje. Ne mohamedanska ideja, da je alah vse zapisal in se vse zgodi po njegovi volji; ne krščanska dogma, da je trpljenje izkušnja, ki jo je treba prenašati zaradi nebes na drugem svetu. Izliv globokega prepričanja je, da nam je znanost pokazala pot gibanja in cilj te poti in da se lahko zanašamo na dokaze znanosti; da so sile, ki nas na tej poti porivajo, da so tudi sile, ki nas skušajo odriniti od te poti, da pa imamo tudi noge in razum, tako da pridemo na tej poti lahko naprej, danes za nekoliko korakov, jutri zopet dalje in tako dan za dnem, dokler ne dosežemo cilja. Ta potrpežljivost nas ne slabi, temveč krepeča, pomaga nam pri učenju in delu, v boju in pri ovirah, vliva nam spoznanje naše vrednosti, in pripravljaja nas za vsak slučaj, tako da bomo sposobni tisti hip, ko nas pokličejo razmere na večje, odločilne naloge. Zlasti pa je ta vrsta potrpežljivosti spojena s spoznanjem, da je bo treba tem manj in da jo lahko odložimo tem prej, čim prej bo večina ljudstva hotela izpolniti zadnje naloge; veliko izpremembo družabnega reda, ki naj prinese popolnejši, pravičnejši, za nadaljni razvoj ugodnejši sistem. Kadar bo večina hotela socialistično družbo, tedaj bo za njo zrela in tedaj mora taka družba priti. Socialistična potrpežljivost nam kaže, da storimo za svoj cilj največ, če zanašamo socialistično znanje in spo-

manje, socialistično zavest in prepričanje v vse
leže in širše kroge ljudstva in jih utrjujemo v
tem znanju in prepričanju. In tako je ta potrpež-
ljivost mogočen faktor v razvoju in njega pospe-
ševanju, da, eden najvažnejših faktorjev za
uresničenje socialistične ideje.

Tiskovna svoboda v Jugoslaviji.

Znani agenti so včasih znali pripovedovati, da je
Srbija najbolj demokratična in najbolj svobodna
država na svetu, kljub temu, da je monarhija. Na ta
način bi morala biti danes Jugoslavija taka izredno
demokratična in svobodna dežela. Saj je bila Srbija
jedro te Jugoslavije in je danes v njej več kakor
jedro. V nekaterih ozirih izgleda, kakor da je Jugo-
slavija pravzaprav le povečana Srbija, in v Belgradu
jih je mnogo, ki res mislijo, da bi bilo prav, če bi v
slovenščini ostalo in se dežela uredila popolnoma v
tem smislu. Ne pravimo, da mislijo vsi Srbi tako;
mogoče bi lahko dejali, da je najti dosti Slovencev in
 Hrvatov takega mnenja . . .

Kako je v resnici s svobodo in demokracijo v
tedanji Jugoslaviji, nam jasno kažejo tiskovne raz-
mere. Fikcija, da je še vedno vojno stanje, je slu-
žila za pretvezo, da se je nanovo vpeljala vojna cen-
zura, ki je preventivna in ki je v rokah vojaških
elementov, najmanjše sposobnih za take posle.

Cenzura sama na sebi je reakcionarna instituci-
ja, in še povrh neumnostna institucija. Preventivna
cenzura je brutalno sredstvo, ki omogoča največje
zlorabljanje. Vojaška cenzura pa uvaja popolno
diktaturo.

Zagovorniki cenzure imajo cele koše izgovorov
in takozvanih argumentov, da zagovarjajo nje "po-
trebo". Nekateri imajo navidezno celo nekaj podla-
ge, toda le zelo navidezno. Pravijo na primer: Kaj
naj se zgodi, če bo kdo v časopisju priporočal in za-
govarjal zločine? In človeku, ki ne ljubi zločinov,
se zazdi, da je zoper take možnosti res potrebno po-
veljno sredstvo. Cenzura!

Na kakšne zločine mislijo cenzuristi, kadar govorijo
tako?

Kar se imenuje zločin, je lahko grda reč, pa je
tudi lahko lepa, plemenita stvar.

Zločin je vse, kar je prepovedano. In če pogle-
date cenzuristom v sree, opazite, da se ne boje zlo-
činov, ki jih obsoja vsaka zdrava misel, umorov,
kradnje, ropov, požiga i. t. d., ampak tega, kar imenu-
jejo politične zločine.

Z definicijo političnega zločina je pa križ. Čim
dobi avtokratična duša priliko, da more rabiti po-
veljna sredstva zoper to vrsto zločinov, ne boste
kmalu več dognali, kje je konec njene pravice. Za-
kon je zakon in se mora izpolnjevati. To pa še ni-
hakar ni dokaz, da je zakon, ki je veljaven, dober,
ker je veljaven. Slabih zakonov je bilo že mnogo,
potovo več kakor dobrih. Slab zakon se pa ne iz-
boljša in ne nadomesti z dobrim sam od sebe. Treba
je spoznanja, da je slab, potem razširjenja tega spo-

znanja, in potem dela, da se izpremeni ali odpravi.
Reakcionar pa ima posebno logiko: Zakon je zakon;
treba ga je izpolnjevati, in vse, kar se stori proti
veljavnemu zakonu, je zločin. Na tak način postane
vsako reformno delo lahko kriminalno in cenzor
konfiscira lahko vsako kritiko.

To so tisti zločini, ki jih hočejo zadeti s cenzuro
in zakoni, ampak tudi vlade so na ta način postale
sakrosanctne in nedotakljive. Kar je kdo napisal
proti vladi, se je konfisciralo, najti utemeljitev pa
ni bila nobena težava.

Ali če bi šlo za druge zločine, za resnične zlo-
čine kakšen smisel bi imela cenzura? Kdor snuje
rop ali vlom, se navadno ne bo posluževal časopisja
za svoje namene. Dokler imamo zločince, bi bilo to
le pozdraviti, zakaj hudodelstva bi bilo očevidno
veliko lažje preprečiti, če bi se javno oglašala in na-
povedala. Policiji pripada naloga preprečiti zločine,
ali navadno nima veliko sreče v tem; če bi lahko v
listih čitala, kakšni umori in napadi se pripravljajo,
bi morala ukati od veselja. In cenzura, ki bi to ovi-
rala, bi bila največja neumnost.

Sicer se včasih res vrše zločini s pomočjo časopi-
sov, ali prav kjer se to godi, ni opaziti, da bi cenzura
kaj zalegla. Oglašajo se na primer delnice podjetij,
osnovanih na sleparski podlagi in za sleparske na-
mene, ali cenzura se ne briga za to, temveč prepusti
posamezniku, da se varuje ali pa da gre na limanice.
Oglašajo se ničvredno blago za drag denar, kar je
očitno goljufija; toda to je privatna stvar in nobe-
nemu državnemu pravdniku ne pride na misel, da bi
zasledoval take prevare in jih konfisciral. Iščejo
se delavec z zlaganimi obljubami; v oglasih se jim
slikajo razmere kakor v nebesih, ne pove se pa, da
je v podjetju, ki išče delavce, stavka. Toda vse to se
svobodno oglašajo. Če se je komu zgodila krivica,
mora iskati pravico pri sodišču, s čimer pač še ni re-
čeno, da jo tudi najde. Če misli vlada, da se ji je v
kakšnem članku zgodila krivica, naj išče na enak
način pravico pri sodišču; več upanja ima, da jo
najde, kakor pa operharjen delavec.

Pravi se, da ni vse časopisje dobro, ampak da je
tudi mnogo slabega. To je sveta resnica. Toda vpra-
šanje je, kdo naj presoja, katero časopisje je dobro,
katero pa slabo? Mnenja o tem so zelo različna. Kle-
rikalce smatra vsak liberalce, racionalističen, socia-
lističen list za hudoben, torej slab. Od svobodomisle-
ca ni pričakovati, da bo klerikalnemu listu prizna-
val dobroto. Velekapitalist ne more hvaliti časopi-
sa, ki zagovarja kooperativno. Ali naj cenzor sodi o
dobroti in slabosti listov? Kakšno podlago ima za
to? Kje je garancija, da bo in da sploh more biti ne-
pristranski? Nikomur drugemu se ne more prepu-
stiti sodba kakor občinstvu, čitateljem. Res da ni ta
sodba vedno zanesljiva. Pogostoma čita večina rajša
največje neumnosti, kakor največjo modrost, rajša
sleparske obljube, kakor bridko resnico. Ali drugega
sredstva ni. In navsezadnje je to edina pot, da si
pridobi ljudstvo boljši okus in temeljitejšo sodbo.
Tudi z zmotami se ljudje uče. Brez tega načela bi
bila vsaka demokracija nemogoča. Kadar dobi ljud-
stvo, ki je bilo vedno držano za plotom politike,

prvič volilno pravico, je štaviti, da bo večina nemno volila. Odkod naj vzame izkušnjo, da bo znalo ločititi dobro od slabega in si napraviti pravo sodbo v metežu vsakovrstnih gesel in programov, ki se mu ponujajo od vseh strani? Ne enkrat, ampak nemara pogostoma se bo dalo varati, toda le s praktičnim spoznanjem prevar se bo spametovalo, in naposled pride dan, ko se ne bo dalo več varati.

Ljudje čitajo slabe časopise. Dvomimo, da je kakšna cenzura na svetu, ki bi zatirala resnično slabe in s tem pospeševala dobre časopise. Prej izgleda, da je splošno načelo cenzure baš nasprotno. Žalostno je, da se čita sploh toliko slabega. Toda kako odpomoči temu? Če bi bilo šolstvo po vsem svetu boljše, kot je, bi to nekoliko pomagalo. Ali najboljša šola je tudi tukaj izkušnja. Potrpimo. Naj čitajo ljudje, kar jim najboljše ugaja. Navajajmo jih in bodimo veseli, če dosežemo kaj uspeha. Toda če govorimo teden in mesec in leto dni zama, ni to razlog za obup. Sčasoma morajo le spoznati, katero čtivo je zanje koristno, torej dobro, in katero ni. Prej ali slej pride ljudstvo do prave sodbe. Čim manj se bo kakšna sila vtikala v to, tem prej se spametuje. Cenzura more ta proces le zadrževati, nikakor ga pa ne more pospeševati.

Seveda ga tudi noče pospeševati. Kajti tam, kjer je cenzura, tam ni vere v demokracijo. Tam bo torej tudi prav tisto časopisje veljaló za dobro, ki je z demokratičnega stališča najslabše.

Ali Jugoslavija je baje demokratična država. Za danes je to še bajka. Toda če hoče kdaj postati res demokratična, mora imeti pogoje za to, in najvažnejši pogoj je svoboda mišljenja in izražanja. Dokler ni tega, je vsako besedičenje o demokraciji prosta prevara ali pa teatralen trik.

Demokracija sicer ne nastane tisti hip, ko ima ljudstvo svobodo govora in pisave. Ali začetek vsake demokracije je v tem. Država ne postane nebeška, kadar se odpravi cenzura in ovire zborovanja in besede, toda dokler se to ne odpravi, je zaprta vsaka pot do zboljšanja.

Svoboda misli in svoboda nauka—ne le znanstvenega, ampak tudi političnega nauka, svoboda propagande — je temelj vsake državljanske svobode, temelj vsake demokracije. Narod, ki hoče biti varen avtokracije v kakršni koli obliki, si mora to svobodo pridobiti za vsako ceno in jo obvarovati proti vsakemu napadu.

Jugoslavija se še le snuje, četudi trdijo spekulantí, da je že gotova. Pri njeni zgradbi je nadvse važno, da si zavaruje svobodo mnenja na vsakem polju, v besedi, v tisku, v združevanju, v znanosti in v politiki. Zakon o svobodi govora in tiska spada med temeljne kamne demokratične države. Poleg tega je treba ukrepov, ki zavarujejo to svobodo zoper vsak poznejši poizkus reakcije. Zakaj dokler bodo reakcionarji na svetu, bodo prežali na vsako priliko, da napravijo luknjo v demokracijo. Ali naposled se ne sme pozabiti, da tudi najlepša konstitucija in najboljši zakoni ne zadostujejo za vse slučaje. Ljudstvo si bo vedno ohranilo le toliko pravice in svobode, kolikor bo imelo moči, da jo varuje. Ob vsem zako-

nodajnem delu mora imeti to vedno na misli. Čim postane mlitavo v svojih organizacijah, brezbržno v državi, pride v nevarnost, da izgubi, kar je pridobilo. Zakaj nasprotniki bodo vedno na straži, in kadar koli opazijo trenotek, ki jim je ugoden, ga bodo porabili. Na to ne sme demokracija nikdar pozabiti, sicer pozabi sama nase.

CHARLES P. STEINMETZ:

Socializem in izumi.

II.

Izumitelji so redkokdaj bogati.

Kadar govori laik o izumih in izumiteljih, ima v mislih prvi razred izumiteljev, velike radikalne ali temeljne izume, kakor smo jih označili v prvem članku. Vprašanje je: Ali bo na te izume močno vplivalo, če izgube izumitelji možnost velikega finančnega dobička?

Predvsem: Število velikih radikalnih izumov je veliko manjše, kot se zdi, kajti od zunaj vidi človek le končni produkt in z njim indentificiranega moža, ne vidi pa mnogih predidóčih korakov in mnogih izumiteljev, na katerih ramah je zadnji stal, kakor sem označil v prvem članku o izumu parne lokomotive.

Nadalje: Ali daje moderna kapitalistična družba izumitelju velike finančne koristi? O nobenem velikem izumitelju ne vem, ki bi bil zelo obogatel. Edison je zelo promožen, toda to je veliko manj posledica njegovih izumov, kot njegove udeležbe v industrijalnem izkoriščanju teh izumov, a majhen del njegovega genija in razuma bi bil v običajnem delu Wall Streetu napravil iz njega multimiljonarja. Mnogo več resnice je vsekakor v trditvi — četudi je zelo pretirana — da umira večina velikih izumiteljev v ubožnici.

Navadno se podpira trditvev o revnem izumitelju z drugo trditvijo, da ga je za to, kar bi mu po pravici šlo, ogoljufala korporacija, ki si je prilastila in je izkoriščala njegov izum, in da bi bil lahko zelo obogatel, če bi bil sam imel vse pravice. Četudi ne dvomimo, da bi bilo v mnogih slučajih res lahko tako, vendar lahko opazimo, da to v celoti ni resnično, ampak da je mršavi dobiček velikih izumiteljev nujna posledica naše industrijalne organizacije.

Temeljni izum, ki predstavlja novo idejo, prvi korak na novem polju, je nujno grob in stoji izpod izboljšanj, ki se pozneje pridružijo ideji, kadar je temeljni izum že izkrčil pot. Ker ima v resnici vsak izumitelj pravico do svojega izuma, ne več ne manj, ni prvi izumitelj opravičen do izboljšanj, ki jih napravijo drugi; ali brez teh ima njegov izum manjšo industrijalno vrednost. Izumitelji izboljšanj jih nemorejo porabiti, ker nimajo pravice do prvotnega izuma. Za izumitelja nima izum nobene vrednosti če se ne rabi. Malokdaj ga lahko porabi sam, ker nima ne sredstev ne duševne sposobnosti, da bi razvil njega industrijalno rabo. Tako leži torej na ustanovljeni industriji, da prevzame njegov izum. To-

da industrija bi izhajala tudi brez njegovega izuma; ne potrebuje ga nujno, temveč le kot izboljšavo ali tehnično prednost. Torej so v razmerju med izumiteljem in industrijo prednosti proti izumitelju.

Stvar ima še drugo stran, katere se izumitelj malokdaj zaveda.

Med izumom, kakor je zamišljen, preizkušen in patentiran, in med uspešnim industrijalnim izkoriščanjem je globok prepad. Kajti industrijalni razvoj predmetov zahteva pogostoma veliko dela in veliko izdatkov. Tako na primer je bilo treba za razvoj parne turbine, ki je sedaj najmočnejši in najizdatnejši vir sile, izdati na milijone dolarje in žrtvovati cela leta dela, računajoč od časa, ko je bil dovršen in patentirani izum izročen tovarnarjem, preden je bila produkcija naposled uspešna. A včasih ne pride ta perioda sploh nikdar. Tako na primer je bilo industrijalnemu razvoju Nernstove svetilke žrtvovano mnogo inženirske sposobnosti, energije, in mnogo let dela, a prav ko se je s to svetilko pokazal uspeh, je prišla tungstenova svetilka z večjo učinkovitostjo in je izrinila prvo iz eksistence.

Kvaliteta izumiteljevega mišljenja ga dela le redkokdaj uspešnega v razvijanju in izkoriščanju izuma. Tako smo videli mnogo izumiteljev, ki so zaslužili čeden denar s svojimi prvimi izumi, katere so izročili korporacijam za razvoj in izkoriščanje; a ko so pri poznejših izumih zahrepeneli po popolni koristi in so se sami lotili razvoja in izkorščanja, so doživeli neuspeh in tako izgubili vse, kar so pridobili s prvimi izumi, pa so končali revni.

Velike finančne nagrade, ki bi pričakovale izumitelja v sedanji družbi, so prazne sanje. Izumiteljeva nagrada je ime in slava in zadoščenje nad uspehom. Te nagrade pa ostanejo in bodo še večje v socialistični dobi. Finančna korist izumitelja je pa manjša, kakor dobiček uspešnega mešetarja z vrednosti papirji, ali pa količkaj uspešnega podjetnika.

Pomanjkljivo priznanje.

Najresnejša nevarnost za izumitelja v sedanji družbi je ta, da nemara ne doseže niti priznanja in slovesa za svoj izum, kar ni nič kaj nenavadnega. O vprašanju, ali je kakšno delo izum ali ne, navadno končno ne odločuje misel historičarja ali strokovnjaka, temveč formalna misel pravnika. Sodnik, ki je poklican, da odloča o izumu, kadar se bojuje dvoje močnih finančnih interesov pred sodiščem za patent, ne more biti ekspert v tehničnih stvareh; "izvedenci," najeti od pravnih strank, pa, naj so količkoli izkušeni, ne predstavljajo resničnosti, kakor bi jo videl zgodovinar, ampak kakor žele interesi njih delodajalcev, da bi jih videlo sodišče. Nadalje so prišli v dobi po spornem izumu, morda tekom desetih, petnajstih let, važni izumi do splošnega priznanja in se kažejo poprečnemu mišljenju tako sami ob sebi umevni, da je misel nesposobna prenesti se nazaj v dobo, ko še ni bilo izuma. Posledica je, da se izum ne ceni; sodnik se pa postavlja na enako stališče, zlasti če kontrolira izum korporaci-

ja — kajti tudi sodnik je človek in neizogobno vpliva tudi nanj smer ljudskega čuta napram korporacijam. Zgled za to je Edisonov patent "Main nad Feeder", W. Stanleja izum transformatorja izmenjalnega toka i. t. d.

Na srečo prekuene navadno zgodovina, kadar poteče patent in ne gre več za trgovske interese, izrek sodišča in vrne izumitelju priznanje. Toda vselej se ne more tako zgoditi.

Jasno je, da ne bo v socialistični družbi nobenih posebnih interesov, ki bi se postavljali proti popolnemu priznanju, pripadajočemu izumitelju. Nihče ne bo imel vzroka, da bi tajil ali podcenjeval njegov izum iz trgovskih razlogov. Vse to in zavest, da bo uspešen izum takoj sprejet za ves narod ali za mednarodno industrijo, porabljan za splošno blaginjo, napravi iz izumitelja narodnega junaka — in sicer junaka ustvarjanja. In to bo za izumitelja bolj miškavno, kakor vse, kar mu more podajati sedanja družba.

Socialno utopični eksperimenti v Ameriki.

Sanje o boljšem svetu niso produkt nove dobe, temveč so gotovo starejše, kot jih je mogoče zasledovati v zgodovini. Bilo bi le čudno, če jih ne bi bili ljudje sanjali, odkar so sploh začeli razmišljati o sebi in o svetu. Velik del religioznosti je naravnost v zvezi s tem. Že vere barbarov so ustvarjale lepše svetove in boljše življenje onstran groba. Religije civiliziranih narodov so prevzele to idejo in jo prilagodile višji stopnji kulture. Kaj je krščanstvo drugega, kakor obljuba posmrtno sreče, ki je nedosežna v tem življenju? V nebesih dobiš odškodnino za vse, kar moraš hudega in težkega pretrpeti tukaj, le služiti si jih moraš, in vera ti pove, kako izvršiš to. Kadar je najbolj ginilo upanje, da vzcvete raj na zemlji, ali pa vsaj da se olajšajo bremena življenja, kadar je gorje najmočnejše pritiskalo, je bila vsaj v tej obljubi uteha, in na milijone ljudi se ji je udajalo. Toda nikdar se niso vsi ljudje zadovoljili z obljubljenimi nebesi, o katerih vendar ni bilo vse tako gotovo, kakor se je moglo povedati. Želja po zmanjšanju trpljenja in po vsaj skromnih užitkih pred poljubom bele žene je bila premočna; porodila se je s človekom in ni je bilo prelahko izruvat iz sreča. In kakor so nekateri izmišljali transcendentalne sisteme s plačilom in kaznijo, z nirvano, z elizejem, z nebesi, tako so drugi napenjali svoje umove, da bi uredili svet za srečo in zadovoljnost.

Tako so nastajali nešteti teoretični sistemi, po katerih naj bi na zemlji nastalo največje blagostanje. Tudi prvotno krščanstvo je imelo zarodek take utopije v sebi; tudi ono ni le napovedovalo tisočletnega kraljestva in nebeške gloriije, ampak je učilo enakost na tem svetu. Seveda je bila to bolj enakost revščine, komunizem skromnosti, in že zaradi tega ni moglo krščanstvo v praksi biti uspešno, pa je tudi v precej kratkem času opustilo zahtevo, da naj se deli bogastvo in podobno.

Vsi taki sistemi so imeli glavno napako, da se ni- so dovolj ozirali na realne razmere. Bili so plodovi špekulacije in večinoma je imel sentiment manje več vpliva, kakor kritični razum. Zato se je navadno kmalu pokazalo, da je na njih podlagi pretežno pre- urejati svet, ki je bil že v svojem kolovozu. Lože pa se je zdelo ustvarjati na temelju novih naukov nov svet, ustanoviti družbo, katere še ni. Utopični romani so zato večinoma opisavali fiktivne dežele, otoke, po- vsem ločene od realnih držav, ali pa življenje čez ne- koliko tisoč let, tako da se je pisatelj lahko izognil pretežkemu opisu prehoda iz tega, kar je, v to, kar se je njemu zdelo idealno.

Kar se je izražalo v literaturi, je veljalo tudi v praksi, kjer so vanjo hoteli izpremeniti ljubeznivo teorijo. Vpeljava izumetničenega socialnega siste- ma v resnični deželi, trdno urejeni, je našletela na ti- soč ovir; in zazdelo se je, da bi bilo veliko lože prene- sti sistem s papirja v življenje tam, kjer še ni sploh nobenega socialnega življenja, na kakšnem velikem lepem otoku ali pa u rodovitni deželi brez prebival- stva.

To je bil eden vzrokov, da se je v Ameriki izvr- šilo nenavadno mnogo utopičnih poizkusov. Tukaj je bilo pričakovati mnogo proste zemlje, na kateri bi se socialni reformatorji lahko naselili in uredili življenje na svoj način, ne da bi jih ovirala tradicija in od prej razvite razmere. Prav to je seveda do- kazovalo majhno ali nikakršno vrednost takih siste- mov, zakaj če so sedanje uredbe potrebne zboljšanja ali nadomestitve, more voditi do cilja le metoda, ki se lahko porabi, in uspešno porabi tam, kjer so take nezadovoljive uredbe.

Amerika ni bila edina dežela z obsežnimi, še ne ali pa vsaj ne močno obljudenimi kraji. Toda v pre- neznanen in predivje kraje kakor v Afriko vendar ni nič kaj posebno mikalo podvzetnih preustvarjalcev, dasi je svoječasno tudi dunajski utopist Hertzka skušal organizirati tja ekspedicijo za ustanovitev no- ve dežele 'Freiland.' Sosedstva civilizacije so si ven- dar želeli. In tega je bilo v Ameriki. Razun tega se je Amerika sploh bistveno razlikovala od starega sveta. Bila je dežela največje svobode, porojena iz revolucije, osnovana na temelju svobode političnega prepričanja in vesti, torej bolj kakor vsaka druga vabljiva za ljudi, ki so sanjali o novem redu in no- vem življenju.

Tako je Amerika postala prava domovina uto- pičnih socialnih eksperimentov in je imela celo vrsto več ali manj komunističnih kolonij, večinoma usta- novljenih tekom devetnajstega stoletja, med njimi nekatere še prav v naših dnev. Hillquit misli na pod- lagi nepovolnih poročil raznih pisateljev, da je bilo v deželi tekom zadnjega stoletja ustanovljenih neko- liko sto takih občin in da je znašalo število tistih, ki so jim v raznih dobah pripadali, na stotisoče. Deli jih v štiri skupine:

1. Sektarske občine.

Ta skupina obsega šekerje, perfekcionista in ne- katere od nemških naseljencev organizirane občine. Njih glavni cilj je bil v vsakem slučaju svobodno in

neovirano izvrševanje njih posebnega veroizpoveda- nja. Komunizem je prihajal pri njih še le v drugi vrsti. V nekaterih slučajih je bil to del njih verske- ga sistema, v drugih pa sredstvo, da bi se ohranila čistost njih sekte in obvarovali njih člani pogubnih vplivov brezverskega sveta.

Splošnih teorij socialne rekonstrukcije niso imeli, propagande niso delali za komunizem, svojih naselbin niso ustanavljali zaradi pouka svojih soso- dov, ampak le sebi v zavetišče. V strokovni literatu- ri jih označujejo navadno kot "verske občine", toda ne more se reči, da so s tem imenom prav označeni njih cilji in njih značaj. Kar jih loči od drugih občin, ni bilo to, da so bile religiozne — kajti religiozne so bile tudi mnogoštevilne občine drugih skupin, — am- pak dejstvo, da so bila njih verska izpovedanja in njih verske vaje posebne in sektarske.

Kar se dobe tiče, so bile te občine prve; po šte- vilu so bile najmočnejše, in nekatere izmed njih ob- stoje še sedaj. Toda v zgodovini socialističnega gi- banja igrajo le podrejeno vlogo.

2. Owenove občine.

Sem spada skupina občin, ki jih je ustanovil de- loma Owen sam, ali pa so bile ustanovljene pod vpli- vom njegove agitacije. Bile so prve občine, ki so bile v Ameriki ustanovljene za pospeševanje neke po- sebne socialne teorije in kot sredstvo propagande. Le dvanajst jih je rešenih pozabljenja, dasi se zelo zdi, da jih je bilo mnogo več. Ti poizkusi obsegajo dobo od leta 1825 do 1830.

3. Fourierske občine.

Te občine so ustanavljali ameriški pristaši Char- les Fouriera. Po svojem organizacijskem načrtu so si prizadevale, da bi se čim bolj približale industrijal- nim občinam, ki so bile v Fourierovem sistemu ozna- čene kot "falange" in večina njih se je tudi imeno- vala falange.

Fourierizem je bil prvi socialistični sistem, ki se je v Zedinjenih Državah tako razširil, da je bilo mo- goče govoriti o nacionalnem gibanju. Trajalo je to gibanje približno eno desetletje, od leta 1840 do 1850, in je povzročilo več kakor štirideset socialnih eks- perimentov v raznih delih dežele.

4. Ikarske občine.

Ikarske naselbine so bile vrsta poizkusov, ki so vsi nastali iz enega podjetja Francoza Cabeta, in dasi jih najdemo v petih različnih državah, ob raznih imenih in pod raznimi imeni, jih moramo vendar smatrati za eno samo skupino.

Matica "Ikarija" je bila ustanovljena leta 1848, in razni njeni ocepki, ki so nastali iz trajnega proce- sa ločitve in odseljevanja, so si ohranjevali življenje skoraj polstoletja.

Ikarsko gibanje je razvijalo v petdesetih letih minolega stoletja nekakšno moč, ali pozneje je bilo le majhnega pomena. Dasi je bil poizkus izveden na ameriških tleh, se je vendar omejeval skoraj izklju- čeno na Francoze in je imel malo ali pa nič vpliva na moderna reformna gibanja.

Tem utopičnim eksperimentom bomo posvetili nekoliko pažnje, ker olajša to razumevati duha, iz katerega se je razvijalo socialno in delavsko gibanje v tej deželi sploh. Res, da niso vsi taki poizkusi vplivali na socialno življenje v deželi in sedanje organizacije so nastale skoraj popolnoma neodvisno od njih. Toda duh, ki jih je porodil in kolikor toliko vzdrževal, je tako značilen, da ga je treba razumeti. Mnogo tistega duha živi še danes in pogostoma ga najdemo še v gibanjih in propagandah naših dni. Spoznati moramo, da se je preživel in da nam ne more pomagati do ciljev, ki jih zahteva sedanji čas in ki kažejo sedanje razmere.

Poravnalni uradi in kolektivne pogodbe.

Dne 13. februarja je stopil v Avstriji v veljavo zakon o poravnalnih uradih in kolektivnih pogodbah. Podobni ukropi so sedaj na dnevnem redu v raznih državah in zato je poučno, kako so skušali rešiti to vprašanje tam, kjer se je vlada doslej upirala vsakemu socialnemu zakonodajstvu. Razume se, da niso razmere v vseh deželah enake in najbrže bi tudi Avstriji delali druge korake, če se ne bi morali ozirati na položaj, ki je močnejši od vsake želje in volje.

O omenjenemu zakonu poročajo:

Državni urad za socialno upravo določi, kje se ustanove poravnalni uradi. O tem mora zasli deželne vlade. Ustanove se tudi lahko poravnalni uradi za posamezne stroke. Obrati, za katere velja zakon, so: Tisti, ki so podvrženi obrtnemu redu in zakonu za trgovske pomočnike, rudarstvo, državni monopoli, časopisi, zabavišča in razstave, zdravilišča in stranske obrti poljedelstva.

Državni tajnik za pravosodje imenuje sporazumno z državnim tajnikom za socialno upravo predsednika in njega namestnika za poravnalni urad; nadalje imenuje državni tajnik za socialno upravo člane in namestnike za tri leta. Polovica njih so delavci, druga polovica podjetniki. Predloge podajo strokovne organizacije.

Naloga teh uradov je predvsem poravnavanje sporov. Lahko gre za spor posameznega delavca, ali pa skupine. V vsakem slučaju lahko zastopajo sporno stranko pooblaščenca organizacije. Če kakšna stranka ne pride, se vendar prične z razpravo. Najprej mora upravni urad poizkusiti, da se stranke spravijo. Če se to ne posreči, izreče razsodbo. Stranke morajo tekom štirinajstih dni izjaviti, ali se podvržejo razsodbi ali ne. Če se ne poda nobena izjava, pomeni to, da je razsodba odklonjena. S tem je delo poravnalnega urada končano in stranke vodijo boj dalje. Pač pa se stranke lahko zopet obrnejo do urada ali pa jih urad sam lahko zopet povabi.

Poravnalni urad odloča nadalje o sporih, izvirajočih iz zakoná o obratnih svetih in iz zakona o varstvu rudarjev.

Važna je naloga poravnalnega urada, da napravi zapisnik vseh kolektivnih pogodb. Vsaka delav-

ska organizacija, ki sklene kolektivno pogodbo, je zavezana predložiti ga tekom štirinajstih dni poravnalnemu uradu. Podjetniške organizacije imajo pravico, da store to. Pogodbe, ki so bile sklenjene pred 18. februarjem 1920., se morajo predložiti tekom dveh mesecev. Poravnalni urad mora vsako kolektivno pogodbo javno razglasiti. Uradi morajo sodelovati tudi pri sklepanju, če se to zahteva, in morajo odločati o sporih, izvirajočih iz teh pogodb.

Najbolj dalekosežna je določba zakona, ki daje poravnalnemu uradu pravico, da uveljavijo kolektivne pogodbe tudi na obrate, za katere niso bile sklenjene. Če je na primer pogodbo sklenila podjetniška organizacija, kateri ne pripadajo vsi obrati, lahko izjavi poravnalni urad, da velja tudi za nezaustopane obrate. Enako tudi lahko uveljavi pogodbo za sorodne obrate. Tak sklep poravnalnega urada se imenuje "Satzung" (ukrep). Izda se pa lahko le tedaj, če zahteva to kakšna strokovna organizacija ali oblast.

Pri državnem tajništvu za socialno upravo se ustanovi vrhovni poravnalni urad, ki se sestavi po enakih načelih, kakor ostali poravnalni uradi. On nadzoruje te urade, napravi kataster vseh ukrepov, sklepa o prizivih, ki jih vlaga vsaka organizacija lahko proti ukrepom, in izdaja ukrepe, ki naj veljajo za področja večjega števila poravnalnih uradov.

Stroške poravnalnih uradov nosi država. Vse vloge so proste kolkov. Vsi državni in občinski uradi so dolžni podpirati poravnalne urade.

Korespondenca tajništva.

(Konec.)

Črnci, ki so živeli v severnih državah, so dobili svoje državljanske pravice — kakor že rečeno — 1. januarja l. 1863., na jugu pa šele, ko je bil jug poražen in je vlada sprejela XIII. dodatek k zvezni ustavi. Ta dodatek k ustavi se glasi:

1. "Ne sužnost niti prisilno delo — izvzemši kot kazni za zločin, ako je oseba zakonito spoznana za krivo — ne sme obstajati v Zedinjenih državah niti v nobenem kraju, ki je pod vladno Zedinjenih držav.

2. Kongres ima moč, da uveljavi ta člen s potrebnimi postavami."

Iz raznih zanimivih govorov, ki jih je imel predsednik Lincoln v kampanji proti suženjstvu, naj navedemo sledeče: Lincoln je dejal: "Človek ne more biti na pol suženj in na pol svoboden; delo je bilo pred kapitalom in ta bi nikdar ne ekzistiralo, če ne bi bilo preje dela. Ker je tako, zasluži delo večje uvaževanje od kapitala."

S protisuženjskim gibanjem so v zvezi tudi John Brown, William Lloyd Garrison in drugi.

Kmalu po končani civilni vojni je bil Lincoln zavratno umorjen v gledališču. Ustrelil ga je najet morilec južne aristokracije John Withes Booth.

Mir, ki je bil proglašen po civilni vojni, je bil pozdravljen z veliko radostjo na obeh straneh. Zopet združeni narod je šel takoj na delo, da popravi škodo, ki jo je povzročila vojna. Na jugu so

morali bombažni magnatje reorganizirati vsled osvoboditve črncev vso bombažno industrijo. Iznajdbe za uspešnejše pridelovanje in spravljanja bombaža, ki so bile že prej v rezervi, so se začeli uporabljati z velikim uspehom. Na polje je prišel modern plug, stroji za sejanje, mlačvo in pospravljanje pridelkov v žitnice. Popravljati so začeli razdejana pota in dodelavati železnice, ceste itd. itd. V mestih so se začele dvigati tovarne za jeklo, za izdelovanja modernega sukna, rudotopilnice, tovarne za izdelovanje pohištva in drugega orodja, ki je bilo dotlej še bolj neokretno in primitivno.

Mir v deželi in obnovljena prosperiteta je izvalila iz Evrope mnogo naseljencev — in med temi so bili po tej vojni tudi prvi Slovenci, ki so se bili naselili na Calumet, v nekatere kraje v Minnesoti in po Pennsylvaniji.

Na polju novejših iznajdb so se v tem času odlikovali zlasti Edison in Tesla, ki sta vpregla v uporabo električno silo, Bell, ki je iznašel telefon, Marconi, ki je iznašel brezžični brzojav in Dr. Langley in Wright sta iznašla zrakoplovov. Poleg teh večjih iznajdb so prišle na dan tudi druge, ki so pripomogle, da se je dežela gospodarsko povzdignila.

Kot moderno razvita kapitalistična država so morale Zedinjene države gledati na to, da se razvije čim popolnejše šolstvo. Po zadnji statistiki iz leta 1915—16 obiskuje normalno šolo v Zedinjenih državah, to je brez teritorijev, 29,351,687 otrok. V teh šolah je nastavljenih 622,371 učiteljev, in sicer 123,038 moških, 499,333 pa ženskih.

Šolskih zgradb je bilo v tem času 281,524, v vrednosti od ene milijarde 662 milijonov, 446 tisoč 536 dolarjev. Za vzdrževanje teh šol porabijo občine in države vsako leto \$914,804,171.00. Vsak otrok normalne šole stane občino in državo okrog \$30 na leto, višje šole pa stanejo sorazmerno še enkrat, dvakrat ali celo štirikrat toliko. Ubožnice in drugi zavodi stanejo občine in države poprečno od \$200 do \$300 na leto za osebo.

Sedanje število prebivalcev Zedinjenih držav s teritoriji vred je 110 milijonov. Splošno bogastvo Unije pa se šteje na 250 milijard dolarjev.

Denarja je bilo v cirkulaciji leta 1917. 5 milijard, 721 milijonov, 433 stotisoč in 20 dolarjev. Dolga je imela dežela to leto 1,908,635,223.00. Farme so se cenile na \$41,991,449,096.00. Tovarne in druge naprave za izdelovanje robe pa \$20,672,051,870.00. Uvoza je bilo za \$2,946,059,403.00, izvoza pa za \$5,847,159,678.00. Več je bilo torej izvoza kakor uvoza za skoraj tri milijarde dolarjev, kar pomeni, da producirajo Zedinjene države mnogo več blaga, kakor pa ga same porabijo.

Da jedežela pri takoj gromni nadprodukciji izpostavljena pod sedanjim kapitalističnim sistemom na iskahje nadaljnih svetovnih trgov, in če ni teh trgov vedno na razpolago često velikim gospodarskim krizam, ki zadenejo najbolj občutno delovne sloje, se razume samo po sebi.

Zlata se je pridelalo to leto (1917) za \$84,456,600.00; srebra za \$61,139,600.00; premoga 526,873,000 ton; petroleja 12,623,220,623 galonov; surovega

železa 39,434,797 ton; jekla 42,773,680 ton; volne 285,573,00 funtov; pšenice se je pridelalo 650,828,000 bušljev; koroze 3,159,494,000 bušljev in bombaža 11,044,000 bal.

Sedanja doba ameriške zgodovine je znana kot doba trustov in korporacij. Ti trusti so danes največja gospodarska sila, ki odločuje v kulturi in napredku ameriškega življenja. Zato se pogosto sliši v ameriški javnosti med naprednejšimi politiki, da vladajo v Ameriki trusti, katerih gospodarjev je komaj 35% in tudi manj. V očigled tega so nekateri kratkovidnejši mnenja, da je treba truste uničiti, — ljudje z novimi nazori pa trdijo — in to čisto pravilno — da ni treba uničiti trustov, ampak sistem, ki omogoča lastništvo trustov. Namesto da so trusti v posesti 35% ljudi, naj bodo v posesti vseh 100% ljudstva, ali z drugimi besedami: ljudstvo naj vlada truste, mesto da vladajo trusti ljudstvo, kakor je to danes.

FILIP URATNIK:

Kapital in kapitalizem.

Beseda kapital nam pomenja vse, kar omogoča izkoriščanje in kar vstvarja nadvrednost. Torej v prvi vrsti zemljo in stroj, v drugi vrsti pa znanje in ideje.

Oboje se da kupiti z denarjem. Zato pravimo v navadnem življenju kapital kratkomalo denarju. Poseben spremljevalec vsakega kapitala so obresti. Vzrok, ki omogoča plačevanje obresti, je tale: Denar, — oziroma to, kar se z njim kupi, to je zemlja, stroj in znanje, donašajo novo bogastvo, ker omogočajo, da se izkorišča z njimi nje delo. Le tedaj je kapital vir bogastva, ako smo v stani pritegniti tuje delovne sile, da ga oplojajo. Kdor bi tega ne mogel in ne znal, temu leži kapital mrtev. In takih ljudi je dosti. Na drugi strani pa se najdejo zopet ljudje, ki bi znali kapital naložiti, — a ga nimajo.

Med dvema gospodarskima faktorjema mora priti do vzajemne podpore. Eden da razpolaga kapital in dobi zato v obliki obresti en del s kapitalom vstvarjenih nadvrednosti, drugi pa kapital naloži in dobi zato drugi del.

Vsak, ki prejema obresti, uživa torej sadove tujega dela. In sicer so ravno obresti tisti del sadov tujega dela, ki jih je spravilo v naš žep le naše materialno bogastvo, in kjer ne igra osebnost nobene vloge več.

Še eno stvar si moramo prav predstavljati, ako hočemo pomen kapitala za družabno življenje prav presoditi.

Kapital je sila, ki stremi po tem, da se razširi in da obvlada ožjo ali širšo okolico. V njem je, če smemo govoriti z izrazi, ki jih rabi fizika, ekspanzivna težnja.

Kdor poseduje obširna veleposestva, bo skušil pritegniti toliko ljudi, da mu bodo vse posestvo obdelali. Drugače je njegovo posestvo brez prave vrednosti.

Kdor poseduje rudnik, ga bo skušal čim najbolj izčrpati. S številom rudarjev raste tudi dobičkanost njegovega rudnika.

Kdor je kaj iznašel in zna producirati boljše in cenejše, bo poizkusil razširiti svojo iznajdbo, kakor le mogoče. Čim več ljudi dela po njegovem navodilu, tem več ljudi mu daje za njegovo iznajdbo rento.

Ekspanzivnost in organizacijska sila kapitala pa ni neomejena, — vsaj v vseh primerih ne, — ampak ima svoje meje. Te meje v vzgledih, ki smo jih navedli, niso povsod enake. Različne vrste kapitala imajo v sebi različno stopnjo ekspanzivne sile.

Veleposestnik mora naseliti na svojem veleposestvu le gotovo število ljudi. S tem je omejen krog, ki ga more pritegniti v svojo službo. Vsi ti ljudje morajo vsaj živeti. S tem je omejena stopnja, do koje se more pri izkoriščanju posamezne delovne sile iti.

Rudnik se razlikuje od veleposestva že po svoji naravi v toliko, da se da tukaj produkcijo veliko bolj povečati, ker nismo vezani na samo površino zemlje. Izkoriščanje rudnika je omejeno po množini rudnih plasti, odvisno pa je tudi od stopnje, na koji se jamska tehnika nahaja.

Največja je ekspanzivna sila duševnega kapitala tehničnega in trgovskega znanja. Ona je neomejena in je poklicana, da si osvoji ves svet. Vsi tisti, ki si tega duševnega monopola ne morejo ali ne znajo prilastiti sami, si morajo zbrati v lastnem gospodarskem interesu, — Marks pravi v Komunističnem manifestu "pod kaznijo pogina" okrog tehničnega iznajditelja in trgovskega voditelja. Te stvari moramo imeti pred očmi, ako si hočemo vstvariti o gospodarskem in socialnem življenju v predkapitalističnem srednjem in o kapitalističnem novem veku pravo sodbo.

V čim se ti dve razdoblji razlikujeta?

V srednjem veku prevladuje kapital zemlja. Srednjeveški kapitalizem se razlikuje od modernega predvsem po tem, da ne raste v mirnem navadnem razvoju tako skokoma, kot moderni. Bogastva ostajajo v srednjem veku približno enaka, razdelitev premoženj se ne izpreminja, vsak ostaja absolutno in relativno to, kar je bil ob rojstvu. Primerjajmo srednjeveškega grajščaka in njegov vpliv na okolico, in sedanjega usnjarja, ki je napravil v teku ene generacije iz usnjarne veletovarno, ki obvladuje ves trg ali mesto. Tam ostaja razdelitev moči, — vsaj v kolikor ne pridejo vmes vojske in drugi revolucionarski akti, približno enaka, tukaj pa se vse skokoma izpreminja.

Tudi v začetku srednjega veka imamo nekaj podobnega. Zakaj? Zato, ker je bila takrat zemlja še nenaseljena in neobdelana. V veleposestvu-kapitalu te dobe je bilo takrat še ekspanzivna sila. Grajščak je moral vabiti koloniste in iskati sužnjeve, ako je hotel svoj kapital docela izrabiti. Takrat so nastajali iz malih gospodov brez vojsk po samem gospodarskem razvoju čisto veliki, podobno kakor dandanes. Pozneje, ko je bila zemlja že razdeljena in obdelana, pa se je to nehalo. Socialna in gospodarska struktura je zadobila stalen značaj.

Če se v srednjem veku ni govorilo toliko o socialnih vprašanjih, kakor sedaj, se to nikakor ne pravi, da je bila srednjeveška družba pravičnejša kot današnja. To je le posledica srednjeveške stalnosti v družabnih nasprotjih. Takrat se ni pripetilo nikoli ali zelo redko, da bi postal tvoj sosed čez noč tvoj gospod, — ker je napravil morda iz usnjarne tovarno, — vse je ostalo tako, kot je bilo od nekaj. Kmet je ostajal kmet, meščan meščan, vitez pa vitez.

Ker se v vse stalno človek privadi, tudi v stalno krivico, zato se o socialnih bojih v tej dobi redkejšje sliši, kot v našem času.

Vse to življenje je vplivalo odločilno na vse mišljenje ljudi.

Takrat se brez dela sploh ni dalo živeti, razven, ako je bil kdo, kot je to naposled sam verjel, že po božji milosti določen zato. Vsakemu navadnemu človeku pa je bilo jasno, da mora delati, ako hoče živeti. Takrat ni bilo one gonje za rento, ki je poseben znak naše dobe in vse mentalitete modernega človeka.

Za to mentaliteto je značilno to, da hoče živeti moderni človek od kapitala, ne več od dela. Vse njegovo mišljenje gre za tem, kako naložiti premoženje čim najplodonosnejše in živeti udobno brez dela. Ta način mišljenja bomo imenovali z besedo kapitalizem.

Zakaj se kapitalizem v naši dobi tako razvija?

Naša doba je doba iznajdb, doba, ko so trčila ljudstva z različno kulturo in različnimi sposobnostmi druga ob drugo. Znanje pa je tudi kapital — le spomnimo se na zgoraj navedeni primer o telefonu, — kapital, ki obvladuje gospodarstvo in hoče obvladati vedno več, dokler ne trči na enako močnega nasprotnika. Zaostala ljudstva se v lastnem interesu naprednejšemu gospodarstvu ne smejo in ne morejo ustavljati. Kdor se napredka duševno ne polasti, — ta se mora nasloniti na tujega kapitalista in večati njegovo moč. Ti kapitalisti se bore med takimi narodi za to, kdo bo tam gospodarsko vladal. To povzroča v moderni dobi veliko vojsk. Konkurenca med Anglijo in Nemčijo — najjačji vzrok in gonilna sila svetovne vojske — ima tu svoje korenine.

Mentaliteta naše dobe sili k iznajdbi, kombinaciji in špekulaciji. Uspehi, ki ji vse to dan za dnem tisočerm prinaša, sili druge k posnemanju. Tako postaja moderna družba z ozirom na svojo iniciativnost in naprednost, res nekaj čisto drugega, kot je bila srednjeveška.

Za velik del modernega tehničnega napredka se imamo zahvaliti temu duhu. To je njegova dobra posledica.

Njegova slaba posledica je — nepremišljenost, nespametnost in anarhija v produkciji. Človek s srednjeveškim mišljenjem in hotenjem je imel, kadar je produciral, vedno potrebo pred očmi. Ne tako moderni človek. On ve, da se da kapital, ki ga hoče izkoristiti, tem bolje izkoristiti, čim več se producira. Zato stremi moderni podjetnik za tem, da večja podjetje in razširja svoj trg čim najbolj mogoče. Pri tem se ne vpraša, ali bodo našli čevlji, ki jih dela, sploh kupea. On pravi: Ne vprašam se, ali ne delajo vse tovarne morda več čevljev, kot jih potrebujemo,

ampak samo za to, ali jih bom mogel jaz prodati. To pa mi bo mogoče, če bodo moji čevlji boljši in cenejši, kot drugi. Kaj bo z drugimi, mi je vse eno. —

Tako se dogaja, da delavci delajo blago, za kojega ne najdejo kupca. Za svoje delo ne dobe ne denarja ne kruha. Iz kapitalistične anarhije v produkciji, iz sistema, ki ne misli pri produciranju na potrebo, ampak samo na dobiček, nastaja velik del bolestnih potresov v gospodarskem življenju, ki jim pravimo krize. Nekatera konkurenčnih podjetij morajo propasti, ker vsa skupaj preveč producirajo.

Marx je v svojem delu "Kapital" dokazal, da morajo biti to v glavnem podjetja z manjšim kapitalom. Večji postajajo v konkurenčnem boju še večji, manjši pa propadajo. Tako se kapital vedno bolj koncentrira, — pod enim pogojem seveda, če gre razvoj mirnim potom naprej in ne posežejo vmes revolucionarne sile. Obenem pa se tudi produkcija koncentrira in urejuje. Kjer se je borilo prej sto podjetnikov med seboj, tam določata v kapitalistični veleorganizaciji že kartel in trust, kaj bo kdo delal in kam bo kdo prodajal. V neustaljenost in nered prihaja zopet večja stalnost in red. Zopet se pridružuje z večjim ozirom na potrebo.

Tako prihaja v družbo zopet nov duh. Misel na dobiček ni več organizator in regulator, organiziranje postaja smotreno.

To se pravi, da se umika kapitalizem socializmu, ki vidi izrodke.

William E. Borah:

Za svobodo govora.

Eden tistih sem, ki verujejo, da ne more kongres v smislu prvega dodatka ustave Zedinjenih držav storiti nobenega koraka, ki bi v kakršnemkoli smislu direktno ali indirektno dovolil cenzuriranje časopisja. Največja svoboda, ki jo more uživati človek, je svoboda mnenja, in moja zahteva je, da je mnenje svobodno.

Danes ni svobodno. V zadnjih letih sem podal mnogo ugovorov zaradi zlorabe moči, ki obstaja v tem, da izključuje glavni poštar iz pošte publikacije in jim jemlje pravice do drugega razreda doprave. Ukrepi, ki so zdaj pred kongresom, bi moč glavnega poštarja tako povečali, da bi lahko odredil napram časopisju popolno cenzuro, dali bi mu moč, da lahko reče, kaj se sme tiskati in kaj ne. Lahko bi kontroliral smer in misli publikacij v vseh zadevah, ne po kakih posebnih navodilih, ampak po "nasvetu", ki učinkuje, da gotove reči "v tem in tem času" ne morejo biti tiskane, s sugestijo seveda, kakšna pot bi bila varna.

To je birokracija najslabše vrste, cenzura najzlobnejše vrste. In vendar se razvija ta birokratični vladni sistem vsak dan, dokler ne doseže vse aktivnosti duševnega in gospodarskega življenja. Uvidevam, da je to eden največjih virov nezadovoljnosti med ljudstvom, ki čuti, da je njegova vlada organizirana in se organizira, da mu da vse drugo, kakor

pa tisto, do česar je opravičeno — do poštene zasluge, kadarkoli je obdolženo, da je kršilo zakone.

Poskušnja, da se javno mnenje vklene v verige, je prikazen, kateri slede vedno boji. Po Napoleonomih vojnah je podvzela Anglija enak proces in je izkusila vse te eksperimente. Sprejela je zakone, ki so izključevali iz pošte material, zabranjevali shajanje ljudi, izvzemši z dovoljenjem oblasti; obdačila je publikacije in se poslužila vseh sredstev, da niso publikacije izhajale brez pregledanja ali cenzure. Toda vse prizadevanje je bilo brez uspeha. Doseglo se ni, kar je vlada nameravala, da doseže. Kakor pravi Mr. May v svoji knjigi "The Constitutional History of England", je bil rezultat teh ukrepov ta, da je ljudstvo tajno delalo, kar bi bilo sicer delalo odprto in na manj nevaren način. On pravi:

"Parlamentu so bili predloženi dokumenti, pričajoči o stanju, ki je vladalo v deželi. Tem dokumentom je sledila takoj nadaljna vpeljava ukrepov — represalij pod tedaj označenimi in znanimi "Six acts". Prvi ukrep je jemal obtožencu v zadevi nedostojnega obnašanja pravico do prelaganja sodnijske obravnave. Drugi ukrep je omogočal sodišču na podlagi izrečene obsodbe proti izdajalcu, proti obrekovanju ali lažem, da je lahko zaplenilo vso izdajo časopisa, v katerem je bil obrekovalen članek; poleg tega je sodišče izreklo nad vsakim, pri katerem so oblasti našle dotično izdajo časopisa, denarno kazen, ječo, izgon ali deportacijo.

Tretji ukrep je odredil časnikarski kolek, ki je moral biti pritisnjen na pamflete in druge časopise, ki so vsebovali vesti ali so se bavili z opazovanjem javnih zadev; dalje se je zahtevalo od izdajateljev časopisov in pamfletov priznanje, da bodo plačali kakršnokoli odmerjeno kazen.

Četrty ukrep je predpisaval, da ne sme več kakor petdeset oseb zborovati, in tudi to le tedaj, če je zborovanje naznanjeno šest dni pred zborom v tistem okraju stanujočemu mirovnemu sodniku, in udeležba na shodu ni bila dovoljena nikomur, kakor prebivalcem dotičnega okraja. Kdorkoli drugi bi bil na takem zborovanju zasačen, je zapadel denarni globi ali zaporu.

Tako so poslovali takrat, in to je tendenca, ki karakterizira našo sedanjo postavodajo.

Sodnik je lahko zamenjal določen čas in prostor obdržavanja zbora, toda noben zbor se ni mogel zaključiti sam. Vsako zborovanje, ki je imelo namen hujskati ljudi na sovraštvo in preziranje kraljevske osebe, vlade, proti konstituciji režima, je bilo proglašeno za neustavno in sodniku so bile poverjene posebne moči, da je lahko tako zborovanje razgal, govornike pa zajel. Če je bil pri tako razgnanem shodu ali zborovanju kdo ubit ali poškodovan, je bil sodnik prost vse odgovornosti. Navzočnost na takih shodih z orožjem ali zastavami z napisi ali

drugimi podobnimi znaki, je pomenila kršitev zakona, in s tem v zvezi je bila kazen, ki je znašala dve leti ječe. Za predavanja in debate je bilo treba prositi dovoljenja, in če je bilo dovoljenje izdano, je morala biti dvorana odprta in dostopna vsaki inspekciji. Peti ukrep je prepovedoval vsako vežbanje v orožju, in šesti ukrep je dejal oblastim v nemirnih okrajih pravico do hišne preiskave in konfiskacije orožja.

Za vse te ukrepe, izvzemši vežbanje armade, je bil hud opozicijski boj v obeh zbornicah. Vlada je te ukrepe opravičevala z nevarnostjo, ki je baje pretela družbi. Lord Castlereagh je dejal, "če Anglija ne more povrniti izvajanja svobode z ohranitvijo javnega miru, da bodo svoboščine neizogibno izginile." Opravičevali so svoje postopanje s tem, da bo bogokletstvo in izdajniško obrekovanje izpodkopalo družbi temelj, medtem ko se javni sestanki vrše pod pretezo dogovorov o pritožbah le z namenom, da se razvije nasilje. Celo primera francoske revolucije se ni smatrala za zastarelo, temveč se je nanjo kazalo kot zgled in opravičbo teh ukrepov.

Kot posledica vseh tozadevnih zakonov zatiranja in potlačevanja, kot posledica preštudirane poizkusa od strani vlade, da kontrolira javno mnenje in stre vse izjave, ki označujejo nevaževanje ali nasilje proti vladi, pravi avtor:

"Poglejmo sedaj splošne posledice dolgih bojev, ki so bili med slabo reguliranimi, zlobnimi in šestokrat zločinskimi boji ljudstva za svobodo na eni strani, in grobim zatiranjem vlade na drugi. V zadnjih osemindvajsetih letih vladanja Jurija III. je bila najnevarnejša prehodna doba za svobodo mnenja. Medtem ko je bila pravica svobodne razprave diskreditirana s fiktivnim dovoljenjem, z divjimi in nevarnimi teorijami, z nemiri in izdajstvi, je vlada in postavodaja, da se zasigura proti tem prestopkom, ustavila in zatrla vso legitimno agitacijo."

Prav v tem leži vsa nevarnost, ki jo obsegajo zakonske predloge v kongresu.

Prav res je, da prepoveduje predloga, sprejeta v senatu, le cirkulacijo vsebine, ki zagovarja strmo glavljenje vlade s silo, toda v izvrševanju zakonov je prepuščeno glavnemu poštarju, da določa, kako je razumevati izraze o nasilju. Kakor je dejal pred kratkim sodnik Holmes, ki se ne strinja s temi ukrepi, — so ta splošna pooblastila moči in nasilja za vse bodoče čase in v vseh zadevah tako nedoločena, da podajajo preveč moči.

Največji neuspeh, ki ga je kdaj človek dosegel, je kontroliranje javne misli in mnenja. Če ne moremo z vzgojo vcepiti v srca ameriškega ljudstva vere, ki naj bo protiutež proti naukom, prihajajočim od druge strani, vere, da je to, kar imamo najboljša oblika vlade, lahko sprejmemo vse zakone, ki jih želimo, vpelejmo lahko vse vrste zatiranja, in koncem konca vendar ne bo nič pomagalo. Vladarji in despoti ter oplašeni postavodajalci so poskušali kon-

trolirati javno mnenje s silo in sodbami pred 3000 leti, a vse zaman, kajti zakoni in vsi ti ukrepi dosežejo z ozirom na te reči zelo malo. Svoboda govora, svoboda tiska in svoboda sestajanja imajo svoje slabe strani, toda izkušnje tisočletij so najpametnejše ljudi prepričale, da so te slabe strani veliko manjše zlo, kakor pa odrekanje svobode govora, tiska in shajanja.

Kar imamo storiti je to, da se povrnemo k prvotnim nameram, da umerimo naš nauk in naše nazore o pametnem postopanju glede na pravice in vlado ter naših ustanov, proti nazorom tistih, ki so naperjeni proti njim na končne odloke te dežele. Nobenega dvoma nimam o tem; nobenega lista v zgodovini grške demokracije pa do današnjih dni ni, ki ne bi podpiral tega dejstva.

Enako nevarno za našo vlado je poizkus, da se izključi iz newyorške postavodaje pet pravilno izvoljenih socialističnih zastopnikov, ki so bili obdolženi od predsednika postavodaje, "da so bili izvoljeni na podlagi platforme, ki je absolutno sovražna interesom države New York in interesom Zedinjenih držav". Kajti če bi bilo nesoglašanje s stališčem ene nasprotne stranke zadostna opravičba, da se izključi njeni zastojniki iz zbornice, tedaj bi republikanci lahko izključili pri vsaki otvoritvi postavodaje ali kongresa vse demokrate in demokrati vse republikance. Le tuje ter proketo seme vojne psihologije more zavesti misleče — može tako daleč od resničnih načel reprezentativne vlade. Ako odročete ljudstvu pravico, da more izvrševati svoje načrte potom glasovnice, jih s tem navajate na nasilje in brezvladje. Nepremišljen in neprevdaren je vsak korak, ki bi skušal ustvariti tak precedent v tej deželi, kajti nič drugega ne more roditi, kakor ogromno zlo. Opustiti bi se moral ta korak takoj in popolnoma. Vsak tak poizkus bi našo vlado pomehkužil. In celo več, če bi bilo mogoče; uničil bi vlado z vso njeno načelno veljavo.

S tem v zvezi je v angleški zgodovini dogodek, ki bi bil tukaj poučen. John W. Wilkes je bil lastnik lista z imenom "North Briton in England". V predalih tega lista je napadel Lord Butteja, kraljevega ministra. 23. aprila l. 1763. je napadel kraljevo poslanico, ki je bila čitana v parlamentu. Lord Halifax, tedanji državni tajnik, je izdal nato splošno povelje, "da se poiščejo avtorji, tiskarji in izdajatelji". Wilkes je bil aretiran in vržen v stolp. Teden pozneje ga je sodišče izpustilo na podlagi pravice, ki jo je užival kot zastopnik v parlamentu.

Lord North je predlagal, da je bila št. 45 — to je bila namreč številka lista, v kateri je izšel napad na kraljevo poslanico — škandalozno lažnjiva in izdajalska, zaradi česar da jo je treba sežgati. In res so vsi navzoči glasovali, da se ta številka javno sežge — kakor da bi bilo mogoče resnico, če je v resnici resnica — sežgati; in v tem slučaju je bila resnica na strani Wilkesa.

Dne 19. januarja leta 1764 je bil Wilkes vsled tega izključen iz parlamenta. Poleg tega je bil obsojen tudi na sodišču. Ker je bil odsoten v Parizu, kjer si je zdravil v dvoboju zadobljeno rano, ni mo-

glo sodišče izreči kazni, in je na ta način postal "out-law".

Leta 1768, se je vrnil v London in je prosil za pomiloščenje, ki mu je pa bilo odrečeno. Kandidiral je v parlament, a je bil poražen. Nato je zopet kandidiral v okraju Middlesex in je bil izvoljen. Ravno ob tistem času je sodišče ponovno izreklo kazen na podlagi stare obsodbe na 22 mesecev ječe. In tako je bil zopet izključen iz parlamenta dne 3. februarja leta 1769. Volilci v okraju Middlesex so ga takoj nato zopet izvolili, in parlament je proglasil izvolitev za neveljavno. Nato je bil zopet izvoljen in parlament ga je zopet izključil. Četrtrič je bil njegov protikandidat polkovnik Luttrell, ki je dobil 296 glasov, Wilkes pa 1143. Vzlic temu je parlament proglasil Luttrella za izvoljenega. Kmalu nato je nastal po vsej Angliji velikanski vihar javnega srda napram vladi, in klic "Wilkes in svoboda" se je razlegal povsod. Ta klic je bil sad odrekanja ljudskih pravic, da si narod izbere zastopnike, katere si želi.

Ječo, v kateri je bil Wilkes, so vsak dan oblegali ljudje iz vseh krajev kraljevine.

Leta 1769, je bil Wilkes izvoljen v mestni londonski svet; leta 1771, je bil izvoljen za šerifa mesta Londona; leta 1774, je bil izvoljen za majorja mesta Londona. Nato je sedel v parlamentu od leta 1774, do 1790. Leta 1782, je izbrisal iz parlamentarnega zapisnika vse zadeve, ki so se tikale njegove afere, vse izjave, ki jih je bil sprejel parlament proti njemu, so bile izbrisane.

To je bilo doseženo leta 1763, v času, ko je imelo ljudstvo še zelo malo pravic. Vsled tega priporočam vsem tistim, ki mislijo, da morejo odrekati ljudstvu najpotrebnejše pravice — in pravica, da si izbira svojega zastopnika, je ena med temi — naj čitajo angleško zgodovino.

Nič ni bolj nevarno, kakor biti temeljnim načelom reprezentativne vlade v obraz, pa izključevati iz zbornice člane radi političnih nazorov. Poleg všteti legalnih vprašanj je treba pomisliti tudi na popolno, ma nespametno ravnanje. Tukaj je v postavodaji, ki šteje 150 zastopnikov, pet članov, ki so socialisti, pa so izključeni iz zbornice — ne vem na kakšni teoretični podlagi, izvzemši da so njih nazori nevarni. Well, to ne uniči njih nazorov. Na ta način ne morete odpraviti njihovih nazorov. Na ta način ne morete uničiti socializma. Meriti se je treba ž njimi pred volilci. Če ste poraženi, imajo oni pravico do sedežev in moč do postavodaje.

Nisem pristaš socializma, kakor ga razumem. Mislim namreč, če bi zavladal v tej deželi, da bi ga tisti, ki ga sedaj propagirajo, tako hitro obžalovali, kakor ga obžalujejo sedaj tisti, ki mu nasprotujejo. Ne verjamem, da bi mogel socializem uspevati, bodisi s stališča gmotnega ali duševnega razvoja.

Toda to nima nič opraviti z vprašanjem. Ni ga večjega sredstva za razširjanje socializma, kakor priznanje potom t esede in dejanj, da je naš sistem vlade skrahiral, in da smo pri volji poteptati največje temeljne pravice reprezentativne vlade z namenom, da poskušamo na ta način samega sebe zavarovati proti prihajajočemu socialističnemu navalu.

Če je sploh kakšen način, s katerim bi se moglo socializmu zastaviti pot, bi bilo to, da je treba demonstrativno pokazati, da more ta blagoslovljena stara republika premagati vse težave družabnega razvoja, da je sposobna prenesti vse gospodarske krize in zadeve, preskrbetj izdatno in uspešno za razvoj in srečo ter napredek človeške družbe brez žrtvovanja njenih temeljnih načel.

Eden tistih sem, ki verujejo, da moremo izhajati z ustavo in njenimi garancijami, spolnjujoči vse njene obveze v vseh ozirih njene popolnosti, da ne odrekamo nobenemu posamezniku ali razredu pravic in privilegij, ki jih daje, in vendar ne ogražujemo varnosti ali sigurnosti ter stabilnosti ameriške civilizacije.

Teorija, da so časi, ko se deli ustave lahko suspendirajo, bodisi v mirni ali vojni dobi, je popolnoma napačna in zlobna. Teorija, da je treba odstraniti njene garancije, če se hoče ohraniti ustava, ni le zgrešena, ampak je — če se to prakticira — zarota proti celotni formi vlade. Moje mnenje je, da ni prav nobenega povoda za to nezaupnost, ki se kaže napram prav dobro ugotovljenim skozinskoz preizkušnim načelom reprezentativne vlade. To navajanje na nasilje in na zatiranje ne bo koristilo ameriškemu ljudstvu. Konec konec se bo izkazalo, da je prejškoslej prokletstvo. "Reconstruction".

Razni patriotje, opojeni s fanatičnim šovinizmom, radi groze inozemcem z deportacijami, persekucijami in šikaniranjem. To se je zgodilo tudi Mike Dragiču v Los Angelesu. Neki domačin mu je baje v šali zagrozil, da bo za Dragiča izposloval deportiranje iz te dežele. Dragič pa stvari ni vzel za šalo. Šel je v svoje stanovanje, razobesil raz oken dvoje ameriških zastav in se ustrelil. Ko so sosodje prihiteli v njegovo stanovanje, je še šepetal: "My United States . . ."

Raznim faktorjem za amerikanizacijo bi bilo priporočati, naj del amerikaniziranja vrše med Amerikanci samimi, da ne bodo šikanirali tujezemskih delavcev, katerim mora biti Amerika hvaležna v veliki meri za svoja bogastva.

"Štrajk železničarjev je skoro končan in kakor navadno, tako tudi ob tej priliki predstavniki kapitala in časopisje pod kontrolo korporacij dela na vse pretege za vzrujanje delavstva, da pride prihodnji štrajk čimpreje. Nerazumljivo je, koliko žaljivih besed morejo izustiti premožni ljudje napram tistim, od katerih odvisi njihova prosperita.

Kolikokrat ste slišali v gotovih listih dobro besedo o ljudeh, ki oblačijo 'overalls' predno so jih pričeli nenadoma nositi tudi bankirji kongresniki in drugi?" Tako vprašuje Arthur Brisbane v Hearstovih listih. Brisbane je eden glavnih urednikov Hearstovega časopisja, ki se v lažeh proti delavstvu ravno tako odlikuje, kakor vsi drugi kapitalistični listi. Če bi Arthur pričel najprvo pometati pred pragi listov, katerih sourednik je on sam, bi njegove besede več zalegle.

ETBIN KRISTAN:

ANTON GRABIČ.

(Nadaljevanje.)

Toda v tovarno je prišel glas o Irčevem nezaslišanem hujskanju. Njegov delovodja je na tihem hvalil Boga, da mu je poslal tako lepo priliko za odlikovanje. Irec je bil poklican na zaslišbo in ukazali so mu, da nemudoma izgine iz delavnice. Zaklel je, pljumlil, in trdih korakov odšel. Vseeno mu je bilo. Zdelo se mu je, da bi bil tudi brez odpovedi kmalu odšel, ker je bil že predolgo na enem mestu in je svet prevelik, da bi vedgo čepel v Hattonville. Jeklarne pa ni mogel zapustiti tako, da ga ne bi bili videli, in ko so ga začudeni vprašali, kaj da se je zgodilo, je smehljuje odgovoril:

"Dali so mi brco, kakor se spodobi, kadar govori človek resnico."

Prvi delavec je pogledal tovariša, drugi je odložil delo in se vzravnal, tretji, četrti in peti je prišel bliže. Paznik je osorno zarežal in pomnožil nemir v dušah. Novica se je raznesla po drugih oddelkih, vprašanja so letela sem in tja. Irca so ustavili, preden je prišel do glavnih vrat, in nenadoma je nekdo zaklical:

"Vsi pojdemo, če pojde on!"

Delovodje so se hitro sešli. Zgodilo se je, česar niso mogli razumeti. Kako se je moglo to krotko delavstvo hipoma izpremeniti? Kaj storiti, da se vrne red, ki se je zgrudil, kakor da je potres razdejal podjetje? Ta je trdil, da je treba neizprosne energije, drugi, da je treba pametno ravnati, toda nihče ni znal razložiti ne energije ne pameti. Opoldne so bile vse delavnice prazne in delovodje so tavalji v temi.

Delavci, ki večinoma še nikdar niso sanjali o kakšnem zborovanju, so zvečer imeli shod. Bilo je mnogo šuma in težko je bilo razpravljati. Mnogo nasvetov je bilo slišati, malo jih je množina vpoštevala. Vsi so zahtevali, da mora Irec zopet dobiti svoje delo in zdelo se je, kakor da je brez pomena, ali ga hoče ali noče sam. Pravica je tako hotela. Ali ta in oni se je spomnil, da je v tovarni še več krivic. Kje delajo še take dolge ure kakor v Hattonville? Kdo zna povedati, koliko zaslužijo drugod? Rezek glas je zaklical:

"Zakaj moram kupovati vse v kompanijski prodajalni? — Zato, da mi z levo roko vzamejo, kar so mi z desno plačali. Lepa svoboda!"

"Norec! Ali ne veš, da je to Hattonova dobrota?" — je odgovoril drugi in smeh se je razlegel po dvorani.

Naposled je skočila mlada ženska na oder in zamahala z rokama. Nekaj časa je govorila, pa se je dvorana pomirila. Zborovanje je dobilo reden značaj. Končni sklep je bil izvolitev odbora, ki naj predloži vodstvu zahteve delavstva.

Irec mora biti zopet sprejet na delo. Plače se morajoboljšati dogovorno z odborom. Delovne ure se morajo skrajšati. Vsak delavec mora imeti pravico, da kupuje, kjer ga je volja.

Drugi dan so pisali po unijske zastopnike. Ti so prišli, toda delavstvo ni bilo zadovoljno z njihovimi nasveti. Pravili so, da se ne doseže nič zadovoljivega in trajnega brez organizacije. To je bilo sumljivo. Za svoje društvo hočejo pač loviti člane, ne pa pomagati delavcem. Kaj je treba takozvane organizacije, če je vse delavstvo kakor en moč vneto za boj? Čim več so organizatorji govorili o pogojih, brez katerih baje ne more biti noben boj uspešen, čim bolj so trdili, da imajo podjetniki moč, čim glasneje so priporočali, da se ljudje najprej organizirajo in pripravijo na bodočnost, tem bolj se je zdelo, da imajo kakšne tajne stike z gospodarji in da morajo delavci opraviti svoje brez njih.

Nekateri člani odbora so bili začetkoma plašni. Toda obotavljanje unijskih zastopnikov jih je napravilo trmaste. Kaj? Če mislijo ti gospodje, da ne gre brez njih, jim pokažejo, da znajo v Hattonville tudi sami opraviti, kar je treba. Kaj delajo delavci drugod, če je tako? Stavkajo. To ve že vsak fantiček. In kakšna umetnost je to? Izostati od dela ni taka težava. In kaj potem? Kaj bo gospod Radkor in kaj sam gospod Hatton, če se ne bo delalo? Hej! Niti treba ne bo stavkati, če opazijo gospodje trden zid.

Odbor je storil svoja pota. Prišel je do Radkorja, ker so vsi manjši bogovi skomizgavali in nenadoma trdili, da so brez moči. Radkor pa je bil kratkih besed. Komur ne ugaja, lahko gre, kadar hoče. Nikomur ni treba delati štirinajst ur. Če najde podjetje, kjer se dela tri ure na dan, naj gre tja z njegovim blagoslovom. Vsak lahko zahteva deset dolarjev plače na dan. Kdor mu jo da, njemu naj služi. Ampak gospodar ostane gospodar in le on more določati, koga sprejema v tovarno. Kadar mine to, propade red in tedaj — z bogom svet!

"Pogajanje? O, o, čigava je jeklarna? Čigava je odgovornost? . . . Povedal sem vam svoje mnenje, povedal sem vam prijazno. Ali čim se prične nepokorščina, ne smete pričakovati od mene nič drugega, kakor gospodarjevo pravico. Tako smo na jasnem, pa z bogom!"

In tako se je pričela stavka v Hattonville. Odborniki so sami priporočali boj, ker so bili uverjeni, da pojdejo prvi za Irecem, če ne obveščajo delavske zahteve. A množica je bila navdušena za boj, ker je bila užaljena. Kdor se je upal le namigniti, da ne pojde nemara vse po loju, je bil sumljiv kakor unijci. Saj je bilo delavstvo složno; kaj bi se torej moglo zgoditi hudega? Boj! Gospodje so ga hoteli, pa naj ga imajo. Irec je imel prav. Bili so sužnji, črvi; hodili so po njih, izžemali so jih in še zaničevali povrh. Čas je, čas je! Ne le uro manj dela, ne le par centov več. Vse bi bilo treba preobrniti, prav do

dna pograbit, vse mora postati drugače. In drugače bo, drugače . . .

Radkor je brzojavil v New York:

"Pošljite delavce!"

Brzojavu je sledilo pismo z natančnejšimi navodili. (Dalje prihodnjič.)

UTRINKI.

Zbornica v Albany je začela in nadaljuje. Najprej so gospodje izključili socialistične poslance; sedaj bi radi socializmu sploh zavili vrat. Vloženi sta bili dve predlogi: Prva izreka, da so socialisti nesposobni za vsak javen urad. Druga zahteva, da naj izposluje vrhovni državni pravdnik od apelacijskega sodišča odlok o vprašanju, ali ne bi "načela, politika in nauki socialistične stranke, če bi se uveljavili, uničili, razdejali ali ogrozili vlado države in naroda."

Težko ostane človek resen vpricho burkastih poizkusov. Burboni se niso ničesar naučili in niso ničesar pozabili; tudi za gospode v Albany velja to. Če si domišljaje, da so prvi, ki uničujejo socializem, se motijo, zakaj pred njimi so bili mogočnejši ljudje pri takem poslu, a zgodovina dokazuje, da so se trudili zaman. Če mislijo, da so njih metode nove in duhovitejše od starih, se ne motijo nič manj, zakaj Bismarek v Nemčiji je poznal vse take trike in težko bi mogli modrijani v Albany izmisliti še kaj, česar ni bilo v njegovi postavi proti socialistom. Toda Bismarek je moral sam preklicati svoj zakon, ker je bil toliko pameten, da je spoznal moč časa, ki je bila večja od njegove.

Zgodovina je velika učiteljica, ali učence mora biti sposoben, da razume njene nauke. Newyorški zakonodajci očitno nimajo takih sposobnosti. Niso se naučili, da ni uspeh nobenega gibanja odvisen od represivnih zakonov, temveč od svoje lastne vrednosti, od koristi ali škodljivosti njegovih idej in ciljev, od njegove primernosti. Kar se ne vjema s potrebami časa, more imeti kvečjemu začasen uspeh, nikakor pa ne trajnega; kar zahtevajo razmere, se pa uveljavi prej ali pozneje kljub vsem zaprekam in vsemu zatiranju.

Če je socializem nepraktičen, če je v nasprotju z gospodarskimi razmerami, če ne prinaša družbi boljše podlage za razvoj, je srditi boj proti njemu nepotreben, ker ne bo mogel nikdar priti v prakso. Gospodje, ki so tako prepričani, da je socializem slab in nesposoben, bi storili najbolje, da bi dali socialistom čim več prilike; posledica bi bila, da bi socializem hitro bankrotiral in gospodje bi imeli dokaz za to, kar trdijo, ljudstvo bi se pa odvrnilo od njega in konec bi ga bil brez vseh tistih hudih kriz, ki jih mora provocirati vsaka persekucija. Nemara pa modri zakonodajci vendar niso tako prepričani, kakor se delajo? . . .

Če je socializem to, kar mislijo socialisti, da je, namreč tisti sitem produkcije in distribucije, ki ga potrebuje sedanja doba z ozirom na razvoj tehničnih sredstev, z ozirom na mederne potrebe, z ozirom na internacionalne stike, ki so postali neizogibni,

vsled tega tudi z ozirom na svetovno gospodarstvo, tedaj je ves boj v Albany zaman. Nekdaj niso hoteli železnice. Tisoč argumentov so imeli proti njim. Železnice so vendar prišle, tudi newyorški zakonodajci se vozijo po njih, a vendar je sklepati po njihovi mentaliteti, da bi glasovali proti njim, če bi prihajal še le predlog, da se uvedejo. Neki angleški kralj je mislil, da lahko vsili nekim kolonijam preko morja svojo voljo in potepta njih stremljenja. V zgodovini je zapisano in modrijani v Albany so se v šoli učili, da je bila vsa kraljeva sila brezuspešna in da so se v Ameriki ustanovile neodvisne Zedinjene Države. In še mnogo podobnega je zapisanega v zgodovini; vse tisto so gospodje svojčas čitali v šolskih knjigah in deloma pozneje v časopisih. Toda čitali so, niso se pa naučili, ker ne bi sicer uganjali prav tega, kar se je v vsej zgodovini izkazalo kot brezuspešno.

Že davno smo upozarjali na to, da so mogli biti zavezniki med vojno zavezniki, da pa to nikakor ne pomeni, da morajo ostati zavezniki za vse bodoče čase. Med vojno enostavno ni šlo drugače; skupni interesi so bili tedaj močnejši od separatnih. Ali ti skupni interesi niso trajni in so se morali zrahljati, čim se je vojna končala. Tekom mirovnih posvetovanj v Parizu so se že pogostoma kazale razpoke, sedaj se pa zdi, da postaja stvar že kritična. Francija razširja svojo okupacijo nemških krajev, od angleške in italijanske strani se pa oglašajo odpor. Ton časopisja je že v mnogih slučajih srdit in zavezniške ljubezni ni skoraj nikjer več opaziti.

To je tako in ne more biti drugače, čim se je sklepal mir na podlagi starih šolsko diplomatičnih "načel" in so glasovite Wilsonove točke, ki so pomenile v oficialnem svetu najmodernejše ideje, izginile pod mizo profesionalnih državnikov. Namesto da bi se bili gromovniki v Parizu potrudili, da najdejo ureditev, ki bi bila mogla zadovoljiti čim večji krog narodov in predstavljati največjo možno pravičnost, so barantali za interese — vsak s stališča svojega egoizma. In posledica ne more biti drugačna, kakor da pridejo interesi v nasprotje, kar se odigrava že sedaj — veliko prej, kot so mislili celo pesimisti.

Sklepali so mir. Še ga nimajo do dobrega sklenjenega, pa grede že kali razdora v klasje. In domišljali so si, da so največji državniški modrijani vsega sveta! . . .

Komedijant D'Annunzio ustanovlja "protiligov narodov" manjšinskih elementov. Za ustanovitev te lige je sklicala konferenco za dne 15. maja na Reko. Povabljeni so vsi zatirani narodi, kot Turki, Iraci, Črnogoreci, Madjari, Indijci itd. Organizacija, ako se ustanovi, se bo imenovala "Reška Liga."

Velika draginja papirja je zelo občutno zadela posebno delavsko časopisje, in seveda tudi Proletarca. Naročniki, vpoštevatje to in pridobivajte listu nove naročnike. Poravnajte naročnino takoj, ko vam poteče.

Glasovi iz našega gibanja.

Detroit, Mich. — Zavoj poslanih iztisov Proletarca sem dobil prepozno za "rdečo nedeljo". (Vsled štrajka gotovih strok železničarjev je promet zelo oviran in raditega se je pošiljatev zakasnela. Op. up.) V Detroitu smo za naše gibanje postali zelo živahni in upam, da bomo imeli beležiti precejšnje uspehe. Prodali smo večje število poslanih knjig in brošur. S tem je gmotno pomagano našim publikacijam in obenem se širi z našo literaturo socialistična izobrazba. — Kar se tiče kolekte, je bil odziv od naših simpatičarjev bolj slab. Vzrok temu je iskati v tem, da je med njimi zadnje čase polno kolekt v najrazličnejše namene. — Sicer pa so tukajšnji sodrugi porok, da bodo s svojo aktivnostjo prednjačili med kljubi J. S. Z. — J. K.

Chicago, Ill. — V petek, dne 30. aprila, se vrši diskuzijski večer kluba št. 1, JSZ., v dvorani SNPJ. Ker so taki diskuzijski večeri važni za bistrenje pojmov med nami, je želeli, da se jih sodrugi in sodruginje udeležujejo polnoštevilno. Kolekta v agitacijski fond JSZ., ki se je pričela 11. aprila, se nadaljuje. — Članstvo kluba št. 1 je pričelo zadnje čase polagoma naraščati. Sodrugi in sodruginje, potrudite se, da bo naš klub štel do jeseni vsaj sto članov. — S šolo za državljanstvo se je do jeseni prenehalo. — Okoli sredi meseca maja priredi klub predavanje s stereotipnimi slikami. Prostor in čas bo objavljen, ko se dobi primerna dvorana. V pokritje stroškov za slike in najemnino dvorane je določena vstopnina 25c. — Soc. klubom se nudi bogato polje za delo na propagatoričnem, političnem in kulturnem polju. Čim več bo delavcev v naših vrstah, tim večja bo naša aktivnost. Apeliram na tiste čikaške Slovence, ki so pripravljani z nami sodelovati, naj pristopijo v naš klub. Naše redne seje se vrše vsak tretji petek v mesecu ob 8. zvečer v dvorani SNPJ. — Tajnik.

Glencoe, O. — Tu je mala slovenska naselbina, ki šteje okoli petdeset naših ljudi, ki pa kljub temu ni zadnja v agitaciji za Proletarca in JSZ. — Zadnje čase smo prodali precej knjig in brošur, ki jih ima v zalogi Proletarec. — Kar se tiče članstva, je naš klub z ozirom na malo število Slovencev v tem kraju na zelo dobrem stališču. Kar bi bilo za priporočati je, naj bi tudi ostale slovenske naselbine poživele svoje klube, ako hočemo, da bo tudi JSZ. kot celota uspevala. — N.

PROSLAVA PRVEGA MAJA.

Cleveland, O. — Dne prvega maja ob 7. zvečer priredi slov. soc. klub št. 27, JSZ. zabavni večer v Šlovenskem Narodnem Domu. Program za dostojno proslavitev našega velikega dne je skrbno izdelan. Vsakdo, ki se zaveda, da je prvi maj praznik vsega zavednega delavstva, ga bo proslavil v naši družbi. — Tajnik.

KONCERT PEVSKEGA ZBORA "SAVA".

V nedeljo, dne 25. aprila ob 2. popoldne priredi slovenski pevski zbor "Sava" svoj prvi koncert v Vorwaerts Turner Hall na Roosevelt Road (preje 12. ulica) blizu So. Western Ave. Prvotno je bilo določeno, da se koncert vrši v Hoerberjevi dvorani, ki pa je pozneje pogorela.

Spored koncerta je zelo obširen. Na programu so pevske in godbene točke ter enodejanka "Komedija". — Občinstvu v Chicagi in okolici priporočamo, da poseti to priredbo.

LISTU V PODPORO.

Chas. Pogorelec, Chisholm, Minn.....	\$ 2.00
Dr. Trdnjava št. 80, SSPZ., Herminie, Pa.	4.96
John Kokošin, Girard, O.25
Vide Grm, Forest City, Pa.	1.00
Dr. št. 165, SSPZ., Lawrence, Pa.	2.00
J. Petek, Collinwood, O.	1.00
Skupaj	\$11.21
Zadnji izkaz	47.92
Skupaj	\$59.13

INFORMACIJE.

J. M., Luzerne, Pa. — Knjiga o Debsu je izšla samo v angleškem jeziku.

V. L., Springfield, Ill. — Zadnja pošiljatev "Naših Zapiskov" je razprodana, ravno tako tudi Bauerjeva knjiga "Pot k socializmu".

T. K., Chicago, Ill. — Mi ne moremo prepričati nobenemu listu, tudi če se imenuje delavski list, pri našati oglase, v katerih se priporoča volilec kandidat buržvaznih strank. Mi pod nobenim pogojem ne sprejemamo takih oglasov; kdor Vam trdi, da bi jih tudi mi sprejeli, ker so dobro plačani, govori neresnico. Proletarec je socialističen list in ni na prodaj sedaj enim sedaj drugim kandidatom buržvazije.

Slov. soc. klub št. 218, JSZ., Luzerne, Pa. — Poslano svoto \$3.50 smo izročili tajništvu JSZ. v agitacijski fond.

Mestece Tangier, Va., ima naredbo, ki določa, da morajo stanovniki iti ob nedeljah v cerkve k božjim službam, ali pa ostati v stanovanju. Mestece ima policaje, ki vestno skrbne, da se ta naredba tudi izpolnuje; kdor se temu zakonu protivi, se lahko zgodi, da poplača z življenjem svojo nepokornost napram pobožni naredbi. Sedemnajstletni Roland Parks ni šel v nedeljo 18. aprila v cerkev, niti ni hotel ostati v sobi, ampak je šel sedeti na mostovž pred hišo. Mladega brezbožneža pa je zapazilo bistro oko konstablerja Chas. Sundayja, ki je Rolandu ukazal, naj gre v cerkev, kar pa je on odklonil. Nato mu varuh javnega reda ukaže, naj se pobere v stanovanje, toda fant je smatral, da ima po vseh postavah pravico sedeti na lastnini svojega očeta. Ker policajevi ukazi niso zalegli, je hotel fanta aretirati, kar se je slednji branil. Konec prvega dejanja te igre je bil ta, da je policaj fanta ustrelil. — To se je zgodilo v deželi, ki s svojo konstitucijo garantira svojim stanovnikom versko svobodo . . .

Slov. delavska

podporna zveza

Ustanovljena dne 26.
avgusta 1906.Inkorporirana 22. aprila
1909. v državi Penn

Sedež: Johnstown, Pa.

GLAVNI URADNIKI:

Predsednik: IVAN PROSTOR, 6120 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Podpredsednik: JOSIP ZORKO, R. F. D. 2, Box 113, West Newton, Pa.

Glavni tajnik: BLAS NOVAK, 634 Main St., Johnstown, Pa.
1. Pom. tajnik: FRANK PAVLOVČIČ, 634 Main St., Johnstown, Pa.

2. Pom. taj. ANDREJ VIDRICH, R. F. D. box 4, Johnstown, Pa.

Blagajnik: JOSIP ŽELE, 6502 St. Clair Ave., Cleveland, O.
Pom. Blagajnik: ANTON HOČEVAR, R. F. D. 2, Box 27, Bridgeport, O.

NADZORNI ODBOR:

Predsednik nadzor. odbora: IGNATZ PODVÁSNIK, 6325 Station St., E. E. Pittsburgh, Pa.

1. nadzornik: SOPHIA BIRK, 6006 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

2. nadzornik: IVAN GESELJ, 885 137th St., Cleveland, O.

POROTNI ODBOR:

Predsednik porot. odbora: MARTIN OBERŽAN, Box 135, West Mineral, Kans.

1. porotnik: BRANC TEROPČIČ, R. 1, Bonanza, Ark.

2. porotnik: JOSIP GOLOB, 1916 S. 14th St., Springfield, Ill.

VRHOVNI ZDRAVNIK:

Dr. JOSIP V. GRAHEK, 843 E. Ohio St., Pittsburgh, Pa.
Glavni urad: 634 Main St., Johnstown, Pa.

URADNO GLASILO: PROLETAREC.

3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

Cenjena društva, oziroma njih uradniki, so uljudno prošeni pošiljati vse dopise naravnost na glavnega tajnika in nikogar drugega. Denar naj se pošlje edino potom Poštnih, Expresnih, ali Bančnih denarnih nakaznic, nikakor pa ne potom privatnih čekov. Nakaznice naj se naslovljajo: Blas Novak, Union National Bank in tako naslovljene pošiljajo z mesečnim poročilom na naslov gl. tajnika.

V slučaju, da opazijo društveni tajniki pri poročilih glavnega tajnika kake pomanjkljivosti, naj to nemudoma naznanijo uradu glavnega tajnika, da se v prihodnji popravi.

IZ GLAVNEGA URADA S. D. P. Z.

Pojasnilo.

Seji glavnega odbora dne 12. januarja 1920 je bila predložena zadeva glede bolniške podpore sobrata Anton Lauriča, člana društva štev. 34.

Sobrat Anton Laurič se je pritožil proti zapisniku seje gl. odbora, da si ni on kot takratni društveni tajnik sam nakazal bolniško podporo, kot se glasi v zapisniku.

Sobrat Laurič je s zapisnikom društvenih sej dokazal, da mu je v resnici društvo odobrilo prizadeto podporo.

Na željo sobrata Lauriča in društva damo v pojasnilo sledeče: Na podlagi PO seji gl. odbora dopri-

nešenih pojasnil in dokazil si ni sobrat Laurič sam s pomočjo dr. predsednika nakazal podporo kot se glasi v zapisniku seje gl. odbora; ker pa ni bil bolniški nadzornik na bolniških nakaznicah podpisan in na mesto tega prišlo poročilo v glavni urad, da ni takratna bolezen zadrževala prizadetega od dela, si je glavni odbor tako tolmačil.

Kot zadeva v resnici obstoji je v tem prizadeto celo društvo, ker je odobrilo podporo, do katere ni bil po pravilih opravičen.

Glavni odbor je postopal v smislu pravil in zapisnik seje gl. odbora je v tem oziru pravilen v smislu tozadevnih razprav, katere so se vršile na podlagi pravil in do takrat prejetih poročil.

Blas Novak, tajnik.

Histerija, ki se je po vojni razširila po vsem svetu in je zašla tudi med delavske mase, grozi enemu najvažnejših faktorjev delavske osvoboditve: Delavski izobrazbi. V veri, da pride pojutrnjem čudežno izveličanje, se porodi zaničevanje izobrazbe. "Kaj se mi je treba učiti in s tem tratiti čas, ko se prekuene v par dneh brez tega ves svet?" si misli človek ni smatra tistega, ki mu priporoča učenje, za svojega sovražnika, za zavlačevalca revolucije.

Danes bi bilo že lahko spoznati, da ne pride velika prekucija kakor hokus pokus čarovniške paličice. In delavstvo se mora zopet zavedati, da se ne more osvoboditi drugače, kakor s svojo močjo. Njegova moč je pa v veliki, da, v največji meri odvisna od njegovega znanja. In znanje se pridobi le z učenjem.

A tudi če bi prišla tista skrivnostna prekucija, katere nihče prav ne razume, ne bi delavstvu nič koristila, če ni izobraženo. V najboljšem slučaju bi mogla mistična revolucija dati delavstvu oblast v roke, bi bilo pa zopet vprašanje njegovega znanja, njegove izobrazbe, njegove splošne sposobnosti.

Zbudite tiste, ki sanjajo. Zdramate jih, ki fantazirajo. Pokličite na zemljo tiste, ki plavajo v oblakih. Vera v čudeže je prazna. Poslušati, čitati, diskutirati, učiti se je treba; tako je bilo in tako je in tako bo. In če se bo delavstvo ravnalo po tem, je ves njegov bes in srd zaman in tudi neopravičen.

Kandidatov za predsedništvo Zedinjenih Držav že danes ni malo. Zdi se, da jih je še nekoliko v rezervi. Nekateri že objavljajo svoja "načela". Kdor je prijatelj humorja, mu svetujemo, da si shrani take izjave; če jih bo primerjal, kadar izidejo zadnje, bo imel dovolj zabave, spoznavajoč, kako se včasih načela tekem nekoliko mesecev lahko menjajo.

V Angliji se je ustanovila nova organizacija, imenovana Nacionalna federacija profesionalnih, tehničnih, administrativnih in nadzornih delavcev. Ta organizacija ima namen združiti vse delavce, ki ne živijo od ročnega dela. Na prvi zbor nove federacije je poslalo štirideset društev svoje delegate. Zastopani so bili civilni uslužbeni, uradniki lokalnih vlad, časnikarji, igralci, pravniški klerki, znanstveniki, tehnični, inženirji in kemiki.